

Pavel Bedrníček

Příběhy
Pražských
Svatyní

historie a současnost umělecká výzdoba svatí legendy a pověsti

Pavel
Bedrníček

PŘÍBĚHY
PRAŽSKÝCH
SVATYNÍ

VOLVOX GLOBATOR 2009

Pavel Bedrníček

PŘÍBĚHY PRAŽSKÝCH SVATYNÍ

Copyright © Pavel Bedrníček, 2002, 2009

Copyright © VOLVOX GLOBATOR, 2002, 2009

ISBN 978-80-7207-965-0

Vydalo nakladatelství

VOLVOX GLOBATOR

Prvního pluku 7, 186 00 Praha 8, www.volvox.cz

jako svou 826. publikaci

Odborná redakce Jan Vlk

Revize textu Leo Evan

Jazyková redakce Kateřina Rubášová

Technická redakce Viktor Váňa

Fotografie Pavel Bedrníček, Vít Houška

Obálka Jindřich Hoch / www.sandstudios.cz

E-knihu připravil pureHTML.cz

Skeny fotografií Jiří Masojídek

Vydání druhé Praha 2009

Adresa knihkupectví

VOLVOX GLOBATOR Štítného 16, Praha 3-Žižkov

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji duchovním všech vyznání za nevšední ochotu, s níž mi umožňovali podrobné prohlídky interiérů a někdy i poskytli zajímavé prameny. Děkuji také mé paní, bez jejíž trpělivosti a porozumění by tato knížka asi nikdy nespátřila světlo světa.

PŘEDMLUVA AUTORA

Neopakovatelnou krásu Prahy vytvářejí jednak malebné urbanistické celky – náměstí, plácky, ulice, uličky, zákoutí, jednak umělecky i historicky cenné architektonické jednotlivosti – věže, domy, paláce, svatyně nejruznějších vyznání. Právě posledně jmenovanými se bude kniha zabývat. Zajisté i paláce a mnohé domy mají bohatou historii i cenné interiéry, leč sloužíce svým účelům zůstávají povětšinou uzavřeny, takže zvědavému poskytují jen pohled z ulice; sakrální stavby jsou naproti tomu po celý den nebo alespoň v určitých hodinách otevřeny, a mohou tak zájemci nabídnout podstatně více.

Vámi právě otevíraná knížka není vědeckou prací; historická pojednání, uměleckohistorické či architektonicko-stavební rozbory ponechávám jiným, povolanejším. Je pouhým vyprávěním o jednotlivých svatyních, o jejich vzniku a lidech, kteří na něm měli svůj podíl, o osudových zvratech, pověstech a zkazkách, jak je zachycují nejruznější vypravěči. Chci tlumočit dávné i nedávné historie, aby byla vzbuzena – nebo naopak uspokojena – zvědavost, a čtenáře tak eventuálně vybídla k návštěvě; proto je vždy připojen stručnější popis interiéru, neboť Praha zde skrývá mnoho, co začasť není známo ani rodilému Pražanu ani návštěvníkovi. Zda se to podařilo, ponechávám na shovívavém čtenářově úsudku.

METODICKÝ ÚVOD

V abecedním pořádku jsou probrány svatyně na území celé nynější Prahy. Bylo upuštěno od malých kapliček u kdysi venkovských cest na okraji města, jakož i od svatyní, které jsou součástí jiného interiéru (palácové kaple, modlitebny v domech jinak obytných). Naopak se čtenář dozví i o objektech zrušených, pokud ovšem je jejich původní účel ještě dnes na první pohled zřejmý. Zajisté pak promine, že není zmíněna kaple Betlémská na stejnojmenném náměstíčku, neboť – zbudována v 50. letech 20. století – neobsahuje až na několik drobností nic původního a nová stavba nikdy bohoslužebným účelům nesloužila. Je ovšem rozdíl mezi pouhých šedesát let stojícím kostelíkem na předměstí a šest či více století pamatující svatyní na Starém Městě nebo na Hradčanech, proto ani jednotlivé statě nejsou stejně dlouhé a obsažné.

SV. ALŽBĚTA – KBELY

Ves Kbely je v historických pramenech připomínána poprvé již léta 1130. Roku 1715 vymřeli prakticky všichni její obyvatelé na mor a ves byla pak osídlena nové. Ke stavebnímu rozkvetu došlo však až v době první republiky, kdy zde byl také postaven kostelík, nadmíru prostá, nízká obdélníková stavba s otevřenou předsíní, vysvěcená roku 1932 ke cti sv. Alžběty (příbuzné P. Marie a matky sv. Jana Křtitele). Ve stejně prostém interiéru zaujme pouze mohutný kříž s Kristem na hlavním oltáři. Krucifix je dílem neznámého umělce z 1. poloviny 18. století a pochází z pražského františkánského kláštera.

SV. ANEŽKA A SV. PATRONI ČEŠTÍ – SPOŘILOV, Roztylské náměstí

Kostel je urbanistickou dominantou původního Spořilova, geometricky pravidelně řešené čtvrti malých rodinných domků z konce 20. let 20. století. Na centrálním náměstíčku byl pak v letech 1930 až 1932 vybudován kostel, navržený architekty Karlem Polívkou a Vlastimilem Brožkem. Nová stavba s věží vhodně zapadá do okolí a zároveň dokresluje obraz celé čtvrti. Interiér kostela však neskrývá nic umělecky zvlášť pozoruhodného.

SV. ANNA – SATALICE, K Radonicům

Ves Satalice je prvně připomínána v roce 1374. Při silnici stojí prostá barokní kaple sv. Anny z 2. Čtvrtiny 18. století. Má formu malého kostelíka se zvlněným průčelím se středovým rizalitem. Nad ním je vížka s cibulovitou bání. Stavitel znám není. Uvnitř nalezneme jen poměrně jednoduchý nezlacený barokní oltář a zvlněnou kruchtu s dřevěným zábradlím.

KOSTEL SV. ANNY – STARÉ MĚSTO, Anenské náměstí

Jen málokterý návštěvník Prahy si dnes již všimne středověkého, dávno zrušeného chrámu skrývajícího se v druhém nádvoří bývalého kláštera dominikánek. Spíše jen náhodné chodce upoutá gotický závěr kostela, strmící nad Liliovou ulicí.

Historie sakrálního komplexu sahá snad až do 1. poloviny 12. století, kdy tu stávala kvádříková opuková rotunda, patrně soukromý kostel feudálního dvorce. O století později, zřejmě kolem roku 1232 se zde usadil řád templářů, který ještě ve 30. letech 13. století strhl původní apsidu a místo ní přistavěl k rotundě malou loď zakončenou půlkruhovitou apsidou. Základy toho kostela byly objeveny Ivanem Borkovským v letech 1956 a 1957 pod podlahou kostela dnešního.

templáři

Dávní templáři jsou stále obklopeni nimbem tajuplnosti, a proto snad nebude působit násilně malé odbočení. Řád byl založen roku 1118 v Jeruzalémě devíti francouzskými rytíři a jeho posláním byla ochrana poutníků směřujících do Svaté země. Členy řádu se směli stát pouze šlechtici. Řádové roucho nosili bílé s červeným křížem. Velmistr sídlil zprvu v Jeruzalémě; když však přes úsilí křesťanů padl Jeruzalém do rukou Saracénů, přenesl své sídlo na Kypr. Původně velmi asketický a chudý řád se rozrůstal až ohromující rychlostí – po 150 letech působení, roku 1260 už čítal na 20 tisíc členů a několik set sídel a statků po celé Evropě. Velmistr se v té době přestěhoval do Paříže, kde dal vybudovat nádherné sídlo zvané Templ. Francouzský král Filip IV. neunesl moc a bohatství hrdého řádu a počátkem 14. století zaútočil. Obvinil řádové rytíře ze všemožných špatností, včetně spolčení s ďáblem, množství templářů neuniklo žalářování, 36 jich zemřelo na mučidlech a 54 nej přednějších bylo v Paříži upáleno. Papež Klement V., Francouz, vlastním jménem Bernard de Got, dosti v některých

ohledech závislý na králi Filipovi, nakonec – Částečně snad i ve snaze zabránit další perzekuci – roku 1312 celý řád zrušil. Potom byl upálen ještě poslední velmistr řádu Jakub z Molay. A majetek připadl králi... Pražané však nezapomněli. Malebnou legendu o bezhlavém templáři přináší dílko nazvané Pražské legendy od Františka Langera.

pověst o Žižkově tetě

Po zrušení templářského řádu koupili dvůr i s kostelem johanité a prodali ho v roce 1313 dominikánkám od sv. Anny na Újezdě. Do roku 1355 je ještě zmiňován kostel sv. Vavřince, ale roku 1365 se již jmenuje chór sv. Anny. V následujícím století přestál kostel i s klášteřem jako jeden z mála bez větší úhony husitské války. Dávná, houževnatě se udržující pověst zná i důvod. V klášteře prý žila jako řádová sestra teta Jana Žižky z Trocnova, která svého synovce v jeho dětství vychovávala. Později odešla do klášteře a Žižka, který ji tuze miloval, ji neviděl dlouhou řadu let. Ona však věděla, kým je její synovec, a když husitské vojsko přitáhlo ke klášteři a chtělo jej vyplenit, dokázala si otvorem ve fortně rezolutně vymoci vojevůdcův příchod. Poté otevřela fortnu a padla před synovcem na kolena, Žižka, dojatý shledáním, jí slíbil ušetření klášteře a dokonce k němu postavil ozbrojenou stráž. Dávno upadlo v zapomenutí, jak to tehdy doopravdy bylo; některé prameny dokonce říkají, že se jeptišky přidaly na stranu podobojí, ani to však nezní příliš pravděpodobně.

Od pověstí zase ke skutečnosti. V 16. století tu poslední léta života trávil kněz a kronikář Václav Hájek z Libočan, původně kališník, od roku 1521 katolický kněz a dlouhá léta oblíbený kazatel. Především však autor proslulé Kroniky české, opakovaně vydávané a hojně čtené, i když faktograficky značně nespolehlivé a místy až básnivé. Když byl později pro neplnění povinností a prospěchářství postupně zbaven všech duchovních úřadů, našel na sklonku života azyl právě zde a 18. března 1553 zemřel. Byl pochován v kostele. Jeho hrob nelze dnes, po dlouhodobé devastaci kostela, již nalézt. Je vsutku s podivem, že následující neklidná až bouřlivá léta ubíhala, aniž se kostela či klášteře

výrazněji dotkla – např. při stavovském povstání roku 1618, kdy tu vyšehradský děkan ukryl archiv a cennosti vyšehradské kapituly. Po třicetileté válce začal klášter rapidně vzkvétat, jednak díky šlechtickým i měšťanským darům, jednak protože sem vstupovaly četné šlechtické dcery. Tak jen hraběnka Trauttmannsdorfová přinesla jako novicka věnem plných 100 tisíc zlatých nebo Vratislavová z Mitrovic 90 tisíc zlatých, což byly tehdy závratné sumy. V 17. století byly také provedeny drobné barokní úpravy kostela a přestavba části kláštera.

devastace kostela

Dominikánky prosluly i pěstováním chrámové hudby. V letech 1732 až 1736 hrával prý v jejich kostele na varhany mladý student filozofie, pozdější slavný skladatel – Christoph Willibald Gluck. Staletí trvajících klidný život byl navždy přerován roku 1782, kdy císař Josef II. klášter i s kostelem zrušil. Celý komplex koupil roku 1795 za pouhých 19 tisíc zlatých knihtiskař Jan Ferdinand Schönfeld, sídlící do té doby v Karlově ulici, mj. vydavatel C. K. Poštovských novin, které redigoval Václav Matěj Kramerius. Schönfeld zařídil v Anenském klášteře tiskárnu a sklad knih; roku 1834 pak vše koupili bratři Haasové, kteří vlastnili i papírnu ve Vraném nad Vltavou, a z komplexu vybudovali největší tiskárnu v monarchii. Ta tu fungovala ještě po druhé světové válce. Až v posledních letech byl těžce poničený klášter restaurován a rekonstruován jako provozní budovy Národního divadla. Jsou tu učebny, sklad kostýmů a baletní sály. Zvolna a obtížně pokračuje i restaurování kostela.

Kostel sv. Anny si dodnes, až na část věže a některé detaily, zachoval svůj původní vzhled, ovšem pouze zvnějšku. Je to raně gotická jednodlná svatyně stavěná z lomové opuky a omítnutá, pouze v průčelí stávala čtyřhranná věž, v horních patrech osmiboká. Kostel byl tiskárnou používán hlavně jako sklad papíru a rychle chátral. Posléze byla roku 1870 zcela bezúčelně ubourána horní osmiboká patra věže, brzy poté stržena 540 let stará gotická klenba, celý vnitřek přepatrován dřevěnými stropy a nakonec instalován i výtah, ukotvený svými základy

dokonce v gotické kryptě. V chrámovém interiéru nalezneme i nástěnné malby, které po slohové stránce patří k okruhu dvorské malby ze 70. let 14. století. Restaurování interiéru je dnes obtížnou a i bez eventuálního obnovení klenby velmi nákladnou záležitostí. Zachoval se původní gotický krov, jen z nepatrné části opravený.

SV. ANNA – ŽIŽKOV, Ostromečská ulice

Při založení čtvrtého kostela na území Žižkova byla za jeho patronku vybrána sv. Anna, matka P. Marie. Kostel, obklopený činžovními domy, stojí na nároží ulic Ostromečské a Tovačovského. Plány stavby vypracoval arch. Eduard Sochor a kostel byl hotov jen několik málo let před první světovou válkou. Slavnostní vysvěcení se událo 8. října 1911. Kostel zprvu spravovali karmelitáni, kteří si při něm ještě během války vybudovali nevelký klášter. Za několik let však odtud opět odešli, jejich klášter byl přebudován na činžovní dům a kostel se roku 1924 stal farním.

Prostorná a současně nenápadná svatyně je jedním z nemnoha pražských katolických kostelů, orientovaných hlavním oltářem jinam než k východu – v tomto případě právě opačně k západu. Těžko lze říci, co k tomu architekta vedlo, rozhodně to v době stavby nebyl nedostatek místa či jiné prostorové důvody. Kostel je postaven jako trojlodní bazilika s ochozem na podélných stranách interiéru. Zadní stěna kněžiště nese nástěnnou malbu čtyř proroků v palmovém háji (z doby stavby kostela) a vítězný oblouk byl roku 1929 vyzdoben freskou sv. Václava, Vojtěcha a dalších patronů české země, orodujících za svůj národ u P. Marie. Původní hlavní oltář byl roku 1960 odstraněn, zůstaly však oltáře v čele bočních lodí; v pravé s obrazem Madony, v levé s obrazem sv. Anny, patronky kostela. Většina mobiliáře pak byla pořízena v době první republiky; zaujmou zejména sochy sv. Antonína, Josefa, Terezie a Judy Tadeáše, řezbářská práce Břetislava Kafky.

SV. ANTONÍN PADUÁNSKÝ – HOLEŠOVICE, Strossmayerovo náměstí

Kostel vévodící nevelkému náměstí je poslední novogotickou stavbou v celé Praze. Návrh předložil arch. František Mikš, jenž dříve pracoval jako asistent Josefa Mockera a byl mj. autorem věží vyšehradského chrámu. Holešovický kostel vznikl více méně současně s výstavbou náměstí a stojí snad za zmínku, že mu předchůdcem bylo zařízení podstatně světštější, bubenská cyklistická závodní dráha. Vyrostla tu v začátcích našeho sportu roku 1893 a nebyla něčím ledajakým. Jednalo se v té době o u nás nevídaný sportovní Stánek – 400 metrů dlouhý asfaltový ovál, široký 8 až 12 metrů, s řádně klopenými zatáčkami, s tribunami, šatnami, sprchami a restaurací. Na ploše uvnitř dráhy byly tenisové kurty. Pořádaly se tu četné mezinárodní závody, leč to vše fungovalo pouhých deset let a roku 1903 muselo ustoupit stavbě náměstí a proponovaného kostela.

Základní kámen byl položen a posvěcen pražským arcibiskupem Lvem Skrbenským z Hříště dne 25. října 1908. Stavba byla sice slavnostně zahájena, ale záhy, dovedená jen do výše soklu, ze zcela prozaických příčin uvázla – chyběly finanční prostředky. Nějaký čas dokonce hrozilo nebezpečí, že vůbec nebude možno pokračovat a kostel zůstane po neodhadnutelnou dobu torzem. Do věci se však vložil ThDr. Antonín Stojan, v té době poslanec vídeňské říšské rady a později olomoucký arcibiskup. Podařilo se mu vymoci od rakouské vlády značnou částku, stavba se opět rozběhla a dokončený vzosný chrám vysvětil – přesně po třech letech od položení základního kamene – 25. října 1911 opět arcibiskup Skrbenský ke cti sv. Antonína Paduánského. Patron kostela je plně historicky doloženou osobností.

Portugalec, narozený roku 1195 v Lisabonu, vystudoval teologii na nejslavnější portugalské universitě v Coimbře a stal se františkánským řeholníkem. Proslul jako vynikající kazatel příkladného křesťanského života. Zemřel mlád roku 1231 v italské Padově a již rok poté byl svatořečen.

Jeho jménem nazvaný kostel je řešen jako sálové trojlodí. Chrámové průčelí zdobí pět soch, z nichž sv. Antonín, Cyril a Metoděj jsou dílem Štěpána Zálešáka z doby otevření chrámu, sochy sv. Václava a Ludmily od sochaře Františka Přítele byly osazeny dodatečně až v roce 1926. Figurální výzdobu interiéru, přesněji kazatelny a oltářů, vytvořil rovněž Š. Zálesák, vynikající sochař své doby, mj. i autor tympanonu na vyšehradském chrámu. Kazatelna sama je darem od arcibiskupa Skrbenského. V severní, levé boční lodi stojí oltář Srdce Páně s ústřední sochou od Čenka Vosmíka. V jižní, pravé chrámové lodi jsou tři oltáře. Oltář sv. Anežky České vysvětil arcibiskup kardinál Karel Kašpar v roce 1937, oltář P. Marie je napodobeninou gotické archy, t. j. skládacího oltáře. Třetím pak je velice zvláštní oltář sv. Kříže, vytvořený striktní formou tzv. beuronské školy (s níž se čtenář blíže seznámí u kostela sv. Gabriela). Autorem je Pantaleon Major, benediktin z Emauz.

Kostel sv. Antonína byl od počátku vybaven čtyřmi zvony, z nichž tři visely v pravé a jeden v levé věži. Byly kompletně zrekvírovány za první světové války. Hned po ní, roku 1920, byl z blízkého kostelíka sv. Klimenta přenesen a v levé věži zavěšen zvon Kliment (490 kg, průměr 95 cm), dílo proslulého renesančního zvonaře mistra Brikcího z roku 1572. Kromě něho je tu dnes ještě zvon Václav, dar amerických krajanů. Ve 20. letech byl sice kostel náhradou za zvony zabavené za války vybaven třemi novými, ty však měly přesně stejný osud a nepřežily druhou světovou válku.

Jistě by stálo ještě za pozornost pohlédnout o Vánocích na vyřezávaný pohyblivý lidový betlém umístěný v chrámu. Je dílem řezbáře Antonína Růžičky z počátku 20. století. Centrálně na něm bývalo mj. zobrazeno i umučení sv. Václava a sv. Ludmily. Dnes již žel

tato sekvence chybí.

SV. APOLINÁŘ – NOVÉ MĚSTO,

Apolinářská ul.

Léta Páně 1348 vydal král Karel IV. zakládací listinu Nového Města a vzápětí se rychlostí na tu dobu neobyčejnou rozběhly stavební práce na hradbách, význačných budovách i na prosté domovní zástavbě. A tak již počátkem 50. let 14. století založil Karel IV. na jednom z nejvyšších bodů budoucího města, v místě zvaném Větrov – jehož okolí zůstane ještě celá staletí nezastavěno – kostel sv. Apolináře. Místo pro nový kostel nebylo zvoleno náhodně. Neznámý mistr, který vypracoval urbanistický projekt Nového Města tak dokonale, že jeho uliční síť plně dostačovala provozu až do poloviny 20. století, položil totiž svatoapolinářský kostel do středu pomyslného kříže, jehož vrchol představuje kostel sv. Kateřiny a jeho vodorovná ramena ukončují kostely na Karlově a v Emauzích. Svislé rameno tohoto kříže jde pomyslně přes kostel P. Marie Na Trávničku a končí chrámem vyšehradským. Tento ohromný kříž byl ve středověku symbolem požehnání městu.

Ačkoliv kostel není velký, práce probíhaly poměrně dlouho, více jak dvacet let. Nehotovost stavby (patrně ovšem jen v detailech) nebyla Karlovi na překážku, aby sem roku 1362 přenesl kapitolu za Sadské u Poděbrad, založenou již roku 1118 knížetem Bořivojem II. Kníže ji – dle staré pověsti – založil jako dík za vysvobození z vězení, do něhož ho v mocenských bojích uvrhl císař Jindřich. Po několika letech žalářování byly Bořivojovy modlitby vyslyšeny, ve vězení se mu zjevil sv. Apolinář a zázrakem ho přenesl do Sadské, oblíbeného místa českých knížat. Bořivoj pak kapitulní kostel samozřejmě zasvětil sv. Apolináři a toto zasvěcení bylo po uplynutí více než čtvrtiny tisíciletí přeneseno

společně s kapitulou na nový kostel na Větrově (vysvěcen 1363). Sv. Apolinář, Apollinarius, byl žákem sv. Petra, jenž ho později vysvětil na biskupa. Působil pak v italské Ravenně a zahynul mučednickou smrtí.

Úkolem kapituly bylo studium teologických otázek a přednášení teologie na univerzitě. Byla podřízena přímo papeži a roku 1362 v ní působili probošt, děkan a osm kanovníků. V letech 1389 až 1396 byl proboštem Wolfram (Olbram) ze Škvorce, jenž odtud odešel rovnou na stolec pražského arcibiskupa; zhruba v téže době zastával funkci děkana Václav Radecký z Radče, ředitel stavby svatovítského dómu. Kapitulka však na novém místě nepřežila ani šest desetiletí; roku 1420 se husité zmocnili kostela a kapitula se rozutekla. Zůstal jediný její člen, kanovník Petr z Kroměříže, jenž přešel k utrakvistům a zminimalizovaná kapitula už utrakvistickou zůstala. Nic na věci nezměnilo, že katolická svatovítská kapitula ze sebe zvolila svatoapolinářského děkana; zůstal jen titulárním, na papíře. Vladislav Jagellonský dokonce roku 1503 svatoapolinářskou kapitulku přímo přivtělil ke svatovítské, ale i tento krok se ukázal zcela neúčinným a zůstal jen formálním aktem. Císař Rudolf II. pak roku 1599 daroval kostel – stále podobojí – Novému Městu a teprve roku 1628 Ferdinand II. tento dar zrušil, vše vrátil děkanovi svatoapolinářské kapituly a kostel se tak po více než dvou staletích stal opět katolickým. Děkan však i nadále sídlil u Sv. Víta a u sv. Apolináře působil pouze jeho zástupce.

Za pruské okupace Nového Města roku 1744 si pruská armáda v kostele zřídila dílnu na náboje, Čímž stav značně utrpěl. Když císař Josef II. zrušil blízké kláštery a kostely sv. Kateřiny a na Karlově, stal se chrám sv. Apolináře kostelem farním a zůstal jím až do našich dob. Koncem 19. století byl opraven a v detailech regotizován Josefem Mockerem.

Jednolodní gotická stavba má průčelní věž, v horních patrech osmibokou. Hlavní vchod je situován nezvykle v severní boční stěně. Schody, jakož i sakristie (na jižní straně kostela) a kružby oken jsou dílem Mockerovy regotisace. V interiéru zaujmou především poměrně

Zachovalé gotické fresky, objevené pod novější omítkou roku 1845, pocházející z doby kolem roku 1390. Na severní stěně spatřujeme R Marii se šesti světlicemi a pod nimi polopostavy snad pohanských panovníků. Kromě toho zde vystupuje dosti nezřetelná figura mezi dvěma anděly, stojící na skrčené postavě. Bývá vykládána buď jako sv. Václav a skrčená postava jako jeho vrah Boleslav, nebo jako archanděl Michael v boji s ďáblem. Na jižní stěně je zobrazen Kristus mezi apoštoly, jak předává klíče sv. Petrovi, a pod nimi jsou poprsí proroků. Hlavní oltář působí vzhledem k presbytáři dojmem nepřiměřené velikosti a dojem je správný. Oltář sem byl přenesen z chrámu na Karlově po jeho zrušení roku 1784. Bohatou sochařskou výzdobu, představující čtyři evangelisty a P. Marii s anděly, vytvořil Jan Jiří Schlansowský, barokní sochař, s nímž se ještě setkáme v kostele Karlovském. Při triumfálním oblouku, oddělujícím kněžiště od chrámové lodi, stojí oltář P. Marie Karlovské se slavným stejnojmenným obrazem. Oltář pochází z doby kolem roku 1740 a byl sem rovněž přenesen z kostela na Karlově po jeho zrušení roku 1784 – podle některých zkazek dokonce tajně, v noci, přes Popelářovu vinici, zaujímající tehdy svahy jižně od kostela a přes dnešní Albertov. Oltářní obraz je o půl století starší než vlastní oltář a namaloval jej Jan Jiří Heinsch, narozený kolem roku 1650 v Kladsku. Zmíněný obraz P. Marie Karlovské s unikátním námětem těhotné Matky boží namaloval roku 1697. Obraz záhy proslul jako zázračný a uchylovaly se k němu ženy v jiném stavu s prosbami za zdárný porod zdravého dítěte. Roku 1743 k němu putovala dokonce i císařovna Marie Terezie. Arcibiskup Jan Josef hrabě Breuner jej však pokládal – vzhledem k zobrazenému námětu – za pohoršlivý, krajně nevhodný a roku 1705 nařídil jeho odstranění. Karlovský opat P. Jan Luňák však nesouhlasil a stěžoval si generálu řádu augustiniánů, místodržiteli i císaři Josefu I. Ten stejně nekompromisně nařídil ponechat obraz, kde je, a arcibiskup kapituloval. Na oltáři visívalo tehdy množství zlatých a stříbrných obětních dáreků; roku 1766 se jakýsi voják v noci vloupal do kostela a tyto cennosti ukradl, za což byl poté chycen a v Krči oběšen.

Další pozoruhodností je oltář sv. Kříže neboli Kalvárie při jižní stěně kněžiště. Jednak má cennou sochařskou výzdobu v postavách P. Marie a sv. Jana Evangelisty (snad od J. A. Quittainera 1730), jednak je v jeho mense uložena truhlice s pozůstatky karlovských mnichů, povražděných při vpádu Pasovských roku 1611. Nad chrámovým vchodem visí obraz sv. Josefa z roku 1868 od Viléma Kandlera a přímo naproti na jižní stěně obraz sv. Apolináře z původního hlavního oltáře. Jeho autorem byl roku 1748 Siard Nosecký, premonstrát, k jehož dílu bude ještě příležitost se vrátit. V chrámové věži visí zvon Apolinář z roku 1767. Starší zvony, Marie a Anna, zmizely v průběhu let beze stopy. V interiéru kostela probíhají v současné době restaurátorské práce.

SV. BARBORA – NOVÉ MĚSTO,

Apolinářská ulice

Základní kámen hřbitovní kaple s kostnicí byl položen 14. května 1768, téhož roku dobudována kostnice a v červenci následujícího roku byla vysvěcena kaple. Bývalý hřbitov je nyní připomenut již jen krucifixem. Kaple má oválný půdorys a je zakryta kupolí s mansardovou střechou. Interiér kaple zdobí nástropní freska z roku 1769, která znázorňuje apoteózu sv. Barbory. Vedle kaple stojí menší kaplička s barokní sochou sv. Václava jako patrona vinařů pocházející z roku 1714. Jejím autorem je Jan Brokoff.

SV. BARTOLOMĚJ – KYJE, Krčínovo náměstí

Ves Kyje, ležící tehdy daleko za Prahou, náležela ve středověku pražskému biskupství, které tu kolem roku 1230 vystavělo kostel, zachovaný až do dnešní doby v téměř nezměněné podobě. Kostel sv. Bartoloměje je jednou z nejvzácnějších románských památek v Čechách; představuje typ pevnostního kostela, jenž býval svatyní, ale v době ohrožení mohl být i útočištěm. Datum jeho vzniku známe poměrně přesně, neboť roku 1781 byl v kněžišti objeven původní latinský nápis, citující jako zakladatele kostela pražského biskupa Jana II., jenž spravoval pražskou diecézi v letech 1227 až 1236. Jednolodní, masivní, tvrz připomínající stavba s věží v celé šíři průčelí je vystavěna z pískovcových kvádrů. Ve věži jsou dosud románská okna, stavebně zachován je vlastně celý exteriér i interiér, kde je v podvěží románská empora (tribuna), na niž a do 2. patra věže vedou schodiště a chodbičky v síle mohutných zdí; zachován je i původní románský triumfální oblouk. Původní fara je zde připomenuta v roce 1306, zanikla však v Časech husitských.

Prvních asi 350 let své existence byl kostel spravován pražským biskupstvím, v roce 1570 se dostal pod faru u Sv. Jindřicha na Novém Městě a v roce 1754 se Kyje dočkaly opět fary vlastní. Budova s barokním průčelím stojí dosud proti kostelu zcela zpuštělá a kostel sv. Bartoloměje spadá dnes do farnosti u Sv. Prokopa na Žižkově.

Ještě v renesanci, počátkem 17. století, byla přistavěna sakristie a v

18. století pořízeny nové barokní oltáře a další zařízení. Roku 1864 bylo z neznámých důvodů zbytečně přistavěno 3. patro věže, snad z velikášství tehdejších obecních starších? Téhož roku prošel kostel celkovou rekonstrukcí, při níž byly objeveny nástěnné malby, jež však – nezdokumentovány – byly znovu zabíleny. Oprava nebyla patrně příliš kvalitní, neboť po pouhých několika desetiletích už kostel chátral dále. V roce 1973 byl už stav natolik kritický, že se ze zdí uvolňovaly pískovcové kvádry. Rozhodnuto bylo tedy o zahájení opravy, která probíhala způsobem tehdy typickým. Ač vzácná románská památka, byl to „jen“ kostel, navíc odlehlý a turisty nenavštěvovaný, takže prostředky přidělené na jeho rekonstrukci stačily pouze k postavení lešení. To zde stálo třináct let, kostel pod ním víc a víc scházel a byl bezohledně více méně měněn ve skladiště stavebního materiálu. Bohoslužby se zprvu konaly v sakristii, ale i ty byly nakonec znemožněny. Teprve roku 1986 se – hlavně díky neúnavnosti a tvrdošijnosti tehdejšího duchovního správce – pohnuly ledy, kostel byl postupně opraven a interiér odborně restaurován včetně vysušení zdí a položení nové podlahy. Během této rekonstrukce se zjistilo, že klenba kněžiště je porušena a musí být neprodleně zajištěna. Kněžiště tedy bylo uzavřeno, barokní hlavní oltář rozebrán, uložen do depozitáře a do roku 1991 byla nejen opravena klenba, ale provedeny kompletní restaurátorské práce. A tady přišlo překvapení, jež dnes umožňuje shlédnout největší vzácnost již tak vzácného kostela. Na závěrné stěně kněžiště, kde původně stával hlavní oltář, byla objevena dobře zachovaná pozdně románská freska Ukřižování, pocházející zřejmě z doby stavby kostela. Na severní stěně kněžiště byly odhaleny postavy pražských biskupů, včetně zakladatele kostela Jana II., ale i Arnošta z Pardubic, což fresku datuje do poloviny 14. století. V horní části této stěny je stejně stará malba s velmi vzácným námětem Povznesení Maří Magdalény. Na protilehlé jižní stěně jsou zbytky fresky zobrazující apoštoly a konečně na klenbě presbytáře krásně zachovaná a dokonale restaurovaná renesanční malba apoštolů z roku 1576.

Zařízení kostela je nyní velmi střízlivé, vkusné. Původní hlavní

oltář byl, jak již bylo podotknuto, odstraněn a nebyl již znovu instalován, aby nepřekážel pohledu na vzácné fresky; rovněž, ale z důvodů bezpečnostních, byl v 80. letech rozebrán a v depozitáři uložen menší boční oltář s obrazem Narození Páně od Jana Jakuba Stevense ze Steinfelsu z roku 1675.

SV. BARTOLOMĚJ – STARÉ MĚSTO, Bartolomějská ulice

Jezuitský řád usedlý v Praze již déle než jedno století a stále mohutnější, získal po třicetileté válce částečně dědictvím a částečně koupí řadu renesančních i středověkých domů mezi dnešními ulicemi Bartolomějskou a Konviktskou. Jezuité zde vybudovali konvikt, internát pro výchovu mladíků z vyšších vrstev, a to nejen bohoslovců. Přestavba probíhala až do roku 1703 a ještě o něco později se součástí konviktu stal i nový kostel sv. Bartoloměje. Výstavbu svatyně neschválili jezuité nikomu jinému než staviteli českého baroka Kiliánu Ignáci Dienzenhoferovi (1689–1751), jenž kostel navrhl a v letech 1726 až 1731 vybudoval. Úkol to byl velice obtížný; bylo totiž nutné využít zbytků staré stavby a navíc stavební místo bylo omezené, lichoběžníkového tvaru a nebylo ho možné rozšířit. Mistr zvládl všechny problémy a kostelní interiér vyřešil jako čtvercovou loď s příčnými ovály předsíně a kněžiště. Fasáda do ulice je velice prostá, téměř nekostelní; hlavní fasáda je pak obrácena do nádvoří, je zajímavě a bohatě členěna a je vlastně severním bokem svatyně.

řád šedých sester

Kostel sloužil potřebám konviktu pouhých 42 let, v roce 1773 papež Klement XIV. jezuitský řád zrušil. Zanikl konvikt, zanikl i kostel, jenž byl po dlouhá desetiletí využíván jako skladiště knih, až jej roku 1854

zakoupila baronka Gabriela Thysenbaertová, představená Ústavu šlechtičen ve Vídni. Dala kostel opravit, znovu vysvětit a darovala jej nově vzniklému řádu šedých sester (řád sv. Františka), jehož hlavní náplní byla služba nemocným vykonávaná v domácnostech, bez rozdílu vyznání. Na přelomu 19. a 20. století tu žilo 61 sester, které si mezitím vedle kostela v roce 1863 postavily řádový dům (dnes čp. 308).

sv. Bartoloměj

Interiér kostela vyzdobil velkolepou nástropní freskou Václav Vavřinec Reiner, jeden z největších malířů českého baroka a Dienzenhoferův přítel. Oltáře, hlavní a dva postranní, byly vytvořeny z umělého mramoru a po obnově kostela roku 1866 opatřeny obrazy od Josefa Hellicha. Na hlavním oltáři je zobrazen sv. Bartoloměj, jeden z dvanácti apoštolů, který podle některých pramenů po Kristově smrti šířil evangelium v Indii a poté hlavně v Arménii, kde byl umučen stažením z kůže.

Kostel sloužil svému účelu až do roku 1950. V dubnu toho roku při násilné likvidaci klášterů komunistickým režimem byly šedé sestry vyhnány a celý komplex přidělen „Bezpečnosti“, která využila klášterní budovu jako vyšetřovací vazbu. K čemu byl využíván kostel, není autorovi známo, nicméně měl možnost jej navštívit hned počátkem 90. let a shlédnout naprostou devastaci, k níž stačilo 40 let. Podlaha shnilá, částečně vytrhaná, ostění leckde také. Zbyly jen čtyři vyřezávané sochy v nikách, pocházející od neznámých autorů, a poničená konstrukce oltářů, jejichž obrazy i sochy zmizely. Reinerova nástropní freska byla téměř zničena zatékáním z rozbité střechy. Uliční fasáda připomínala nejspíš zříceninu, rovněž tak i zdobná nádvorní stěna, kde již některé sochy chyběly, omítka opadaná, okna vytlučená a do čtvrtiny své výšky zanesena masou ptačího trusu. Nádvoří bylo do roku 1990 samozřejmě naprosto nepřístupné, takže zkázu nikdo neviděl a těm, kdo ji při svém zaměstnání třeba denně vídali, na tom zřejmě vůbec nezáleželo.

Sv. Bartoloměj – nádvorní průčelí. Stav z doby před zástavbou okolí vysokými domy.

Nicméně komunistické „vnitro“ nakonec odešlo do dějin a řádové sestry se vrátily. Započaly obtížné a nákladné opravy a restaurování celého kostela; teprve na jaře roku 1998 mohl jej pražský arcibiskup Miloslav kardinál Vlk znovu vysvětit. Je opraven celý exteriér, včetně bohatě členěné nádvorní dekorativní fasády se sochařskou výzdobou, představující dvanáct apoštolů, Krista a P. Marii od Matěje Václava Jáckela, jednoho z nejkvalitnějších a nej výkonnějších barokních sochařů. Lze ji kdykoliv shlédnout, nádvoří je volně přístupné budovou ČVUT v Konviktské ul. Interiér září novotou, oltáře (hlavní a dva boční) perfektně restaurovány, ale ponechány bez obrazů, neboť původní Hellichovy nenávratně zmizely. Restaurovány jsou i dřevěné zlacené sochy, jejichž autor však není znám. Především však jsou zachráněny a restaurovány rozsáhlé Reinerovy fresky, zobrazující nad

presbytářem Přímluvu P. Marie u nejsv. Trojice, nad lodí Mučení sv. Bartoloměje a nad kruchtou sv. Jana Nepomuckého, sv. Bartoloměje a anděly.

V roce 1992 při svém krátkém pobytu v Praze kostel navštívil a podrobně si prohlédl britský následník trůnu, princ Charles.

SV. BENEDIKT – HRADČANY, Hradčanské nám.

(dnes klášter karmelitek – mylně někdy nazýván barnabitek) Za panování krále Jana Lucemburského založil nej vyšší purkrabí Hynek Berka z Dubé někdy kolem první třetiny 14. století na prostranství západně od Hradu nové město, jež bylo nazváno Hradčany. Městečko však zaujímal pouze prostor dnešního Hradčanského náměstí s krátkými ulicemi vedoucími ke třem branám, stojícím nad dnešními Radničními schody, dále asi v polovině Loretánské ulice a v ulici Kanovnické.

Nicméně i tak malé město potřebovalo mít svůj farní kostel; ten pak byl postaven nepochybně krátce po založení města, neboť již roku 1353 je uváděn v písemných pramenech s patrociniem sv. Benedikta. Byl gotický a ještě v následujícím století byl jediným kostelem v městě Hradčanech. Nebyl obestavěn jako dnes, stával volně, obklopen jen hřbitovem. Za husitských bouří byl sice spolu s okolím zpustošen, zůstal však provždy katolickým. Koncem 15. století při něm existovalo bratrstvo kameníků, jehož představeným se roku 1510 stal slavný královský stavitel Benedikt Ried. V roce 1494 byl kostel poprvé částečně přestavěn, avšak při obrovském požáru Malé Strany a Hradčan 2. června 1541 zcela vyhořel. Na jeho troskách vznikl nový, stejného zasvěcení, který již nezůstal na volném prostranství, ale byl postupně obklopen domy rozrůstajících se Hradčan. Fungoval dále jako farní až do doby velkých pobělohorských změn, kdy jej císař Ferdinand II. roku 1626 daroval i s farní budovou řádu barnabitů, právě uvedenému do Prahy. Řád měl tehdy za sebou necelé století existence; jeho zakladatelem byl Antonio Maria Zaccaria (1502–1539), zajímavá

postava z italského Milána. Byl původně lékařem, poté se věnoval teologii, byl vysvěcen na kněze a stal se jedním z prvních severoitalských církevních reformátorů. Roku 1530 založil u kostela sv. Pavla v Miláně první konvent nového řádu; záhy pak další, rovněž v Miláně, při chrámu sv. Barnabáše, což dalo řádu i jméno. Barnabité byli povinni působit na okolí svým příkladným životem; věnovali se jednak různým církevním reformám, především však misijní činnosti mezi křesťany, hlavně v chudých lidových vrstvách. V 17. století začal řád působit na výchovu mládeže a od 18. století se účastnil i misijní činnosti v zámořských zemích. Jediný barnabitský klášter v Čechách existoval právě u hradčanského kostela sv. Benedikta. Bývalá fara jim jako klášterní stavení sloužila tři desetiletí, potom však již přestávala stačit a vyhovovat. V té době stál v sousedství kostela dům, kdysi patřící velkému humanistickému vzdělanci, cestovateli a básníkovi Bohuslavu Hasištejnskému z Lobkovic (1461–1510), poté majetek hraběte Viléma Krakovského z Kolovrat. Barnabité jej roku 1655 od hraběte koupili za 10 tisíc zlatých, přebudovali na klášter a současně přestavěli i kostel do nynější podoby. Ještě předtím v pohnutém roce 1648, za švédského obsazení Hradčan a Malé Strany, poskytli ve svých prostorách útulek svatovítskému kanovníkovi Františku Václavu Nebeskému z Blumenberku, jehož švédští žoldnéři zmlátili tak, že zde proležel plné čtyři týdny. Při přebudovaném kostele vzniklo též náboženské „Bratrstvo nejsv. Trojice“, soustředěné na vykupování křesťanů z tureckého zajetí.

řád barnabitů

Po 150 letech existence kláštera se začal počet jeho osazenstva ztenčovat; noviců téměř nebylo a koncem 18. století zde žilo již jen pět mnichů. A tak byl klášter při josefínských reformách 9. května 1786 zrušen, několik let byl ponechán prázdný a posléze sem byly 4. června 1792 uvedeny karmelitky od malostranského sv. Josefa, které od zrušení svého kláštera roku 1784 našly dočasné útočiště v Pohledu u Německého, dnes Havlíčkova Brodu; o tom se čtenář podrobněji dozví

při zmíněném malostranském chrámu. Karmelitky do hradčanského kláštera přivezly i uctívanou mumii první převorky Elekty a Jesu, a tak pochopitelně nechyběly návštěvy z řad církevních i jiných hodnostářů, chtějících se před tváří ctihodné převorky pomodlit. Ta nejvzácnější přišla 27. Června 1812, byla to manželka císaře Napoleona Marie Louisa i se svým otcem, rakouským císařem Františkem I. Dlouho setrvala v kostele u mumie Elektiny na modlitbách, snad v tušení, že zanedlouho bude Napoleonovi i jí velmi, velmi krušno. Před odjezdem věnovala pak klášteru jako almužnu 50 louisdorů.

Za svatodušních bouří roku 1848 tábořili před kostelem na náměstí vojáci, často prosící o posvěcené obrázky; klášter ani kostel pochopitelně neutrpěl žádných škod, spíše mu neklidný rok přinesl výhodu. Počátkem prosince se totiž na Hradě usadil odstoupivší císař Ferdinand V. s chotí Marií Annou a od obou, velmi zbožných, se klášter dočkal mnohého hmotného dobrodiní. Marie Anna chodila též do karmelitského kostela ke sv. přijímání – a hradčanští sousedé měli zábavu, když vzápětí přes náměstí prkenně kráčel ve vši důstojnosti lokaj v cylindru a bílých punčochách, třímaje podnos s císařskou snídaní.

Velice přísné regule zakazovaly karmelitkám téměř veškerý styk s lidmi a okolním světem; i bohoslužbám v kostele byly přítomny pouze na uzavřené empoře, nikoliv v chrámovém prostoru mezi ostatními lidmi. Mlčící, téměř uzavřenou klausurou tak prošel zbytek století osmnáctého, století devatenácté i polovina dvacátého; až v dubnu 1950, při opakovaně zde zmiňované komunistické likvidaci klášterů, byly karmelitky během jediné noci vyhnány a internovány a klášter poté adaptován na hotel pro zvláště vzácné (rozuměj sovětské) státní hosty. Kupodivu zůstal při tom zachován kostel, i nadále – tak jako za karmelitek – přístupný veřejnosti, dokonce i se sedící mumii Elekty. Ta však byla nyní umístěna ve výklenku, kde býval vchod z kostela do kláštera a prostor uzavřen těžkým závěsem – režim, nazývající sám sebe nejdemokratičtějším, měl obavy z tichých demonstrací u dávno mrtvé převorky. Po roce 1989 byl celý klášter vrácen karmelitkám,

kostel opraven a ct. Elekta vrácena na své původní místo.

Světlý a jasný interiér kostela je zařízen celkem jednoduše, nicméně obsahuje řadu pozoruhodností. Už samy vstupní dveře z předsíně do chrámu stojí za pozornost. Pocházejí ze 17. století a jejich výplně jsou ozdobeny malovanými postavami světců. Hlavní oltář je novější, byl instalován roku 1861 při další opravě kostela a již zmiňovaný Josef Heliích jej za honorář 1155 zlatých opatřil dvěma obrazy: větší představuje sv. Terezii v rouchu karmelitek, na menším je Matka boží Karmelská. Po stranách oltáře jsou umístěny větší zasklené skříňky s ostatky svatých, vlevo sv. Antonína a Manilia, vpravo sv. Niny, věnované ve 20. letech 19. století svatovítským kapitulářem J. A. Wernerem. Na pravé straně kostelní lodi je oltář sv. Josefa, na levé pak pozoruhodnější oltář sv. Karla Boromejského. Jeho výzdobu tvoří sochy sv. Josefa a Jáchyma, dar strahovského opata Václava Mayera z 18. století, dílo barokního sochaře Karla Josefa Hiernleho (1693–1748). Malý obraz Madony na témž oltáři je kopií P. Marie Pasovské, kterou velmi uctívali Habsburkové; nelze vyloučit, že jde o dar někoho z panujícího rodu. Na kruchtě visí tři obrazy, které tu zůstaly ještě po barnabitech. Představují orodování sv. Barbory, přepadení pocestného rytíře a zaopatřování lupiče Chlívce, za zločiny popraveného naražením na kůl, což se mělo udát počátkem 16. století.

Na levé straně presbytáře je zamřížované okénko, jímž je karmelitkám podávána svatost oltářní. Na protější, pravé straně řídká mříž uzavírá kobku s mumií ct. Elekty a Jesu, mnohokrát již zmíněné první převorky kláštera, jejíž bližší osudy jsou popsány při malostranském sv. Josefu. Mumie, sedící v dřevěném křesle, je umístěna v barokní, ze tří stran zasklené skříni, oblečena v řádové roucho a v rukou drží křížek a růženec. Je velmi dobře zachovaná i v detailech tváře a rukou a přirozená mumifikace jí dodala vzhledu jemně vyřezávaného hnědého dřeva.

BETLÉMSKÁ KAPLE – ŽIŽKOV,

Prokopova 4 (českobratrská církev evangelická)

Na přelomu 19. a 20. století žilo na Žižkově jen několik málo evangelíků a na bohoslužby docházeli do staroměstského kostela sv. Salvátora nebo novoměstského Sv. Klimenta. Tehdejší zákony nepovolovaly žádnou církev, která by navazovala na českou reformaci, čeští evangelíci byli tedy členy evangelické církve buď augsburgského nebo helvetského vyznání.

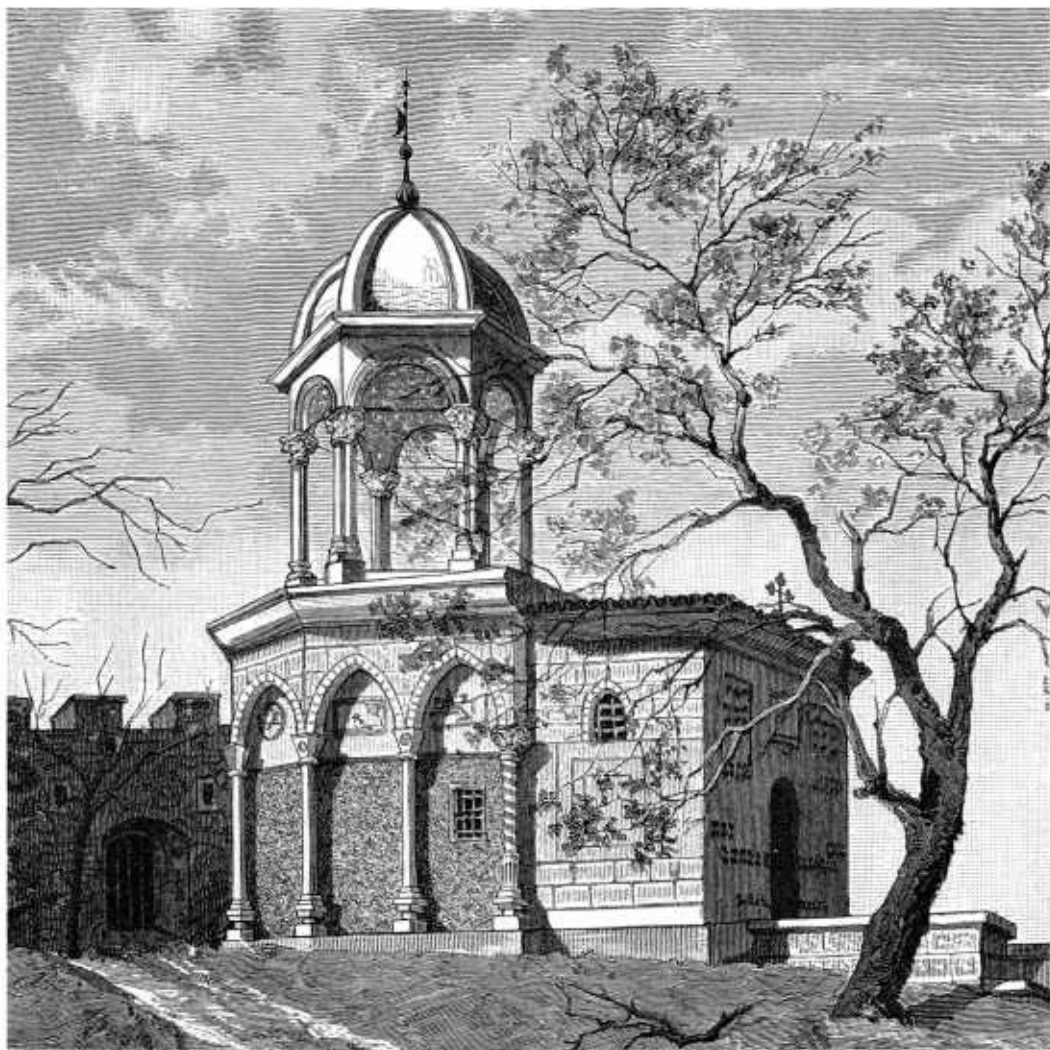
S přibývajícím počtem obyvatel, přibývalo na Žižkově i evangelíků, takže roku 1904 mohla být již založena kazatelská stanice, která v roce 1908 čítala již přes jeden tisíc příslušníků a požádala vídeňskou vrchní církevní radu o povýšení na sbor. Žádost byla roku 1911 kladně vyřízena a zřízení vlastní modlitebny se stalo nezbytností. Stavebních parcel však už na Žižkově, odmyslíme-li si odlehlé končiny, téměř nebylo, ale po velkém úsilí se nakonec podařilo získat velkou nádvoří parcelu domu č. 4 v Prokopově ulici. Byla zakoupena za více než 70 tisíc korun, které si ovšem sbor musel z největší části vypůjčit.

Stavbu provedla firma stavitele Blechy od 23. června do 3. listopadu 1913. Původní vzhled je dosud zachován; slohově jde o dosti unikátní sakrální stavbu ve směsi doznívající secese a nastupujícího kubismu. Jen vížka byla vybudována později, až v roce 1937, věhlasným architektem Boh. Kozákem pro zvon darovaný sborem ve švýcarském Balzachu.

Kaple málem nepřežila komunistické údobí, kdy měla padnout za

obět megalomanské přestavbě Žižkova na socialistické město. Farář však dlouho a neúnavně přesvědčoval odpovědné činitele o její umělecké hodnotě. Dosáhl dokonce toho, že roku 1975 měla být prohlášena za kulturní památku, krátce poté však bylo řízení o zápisu do Státního seznamu nemovitých kulturních památek zastaveno a posléze potichu opuštěna i přestavba Žižkova.

KAPLE BOŽÍHO HROBU, na Petříně

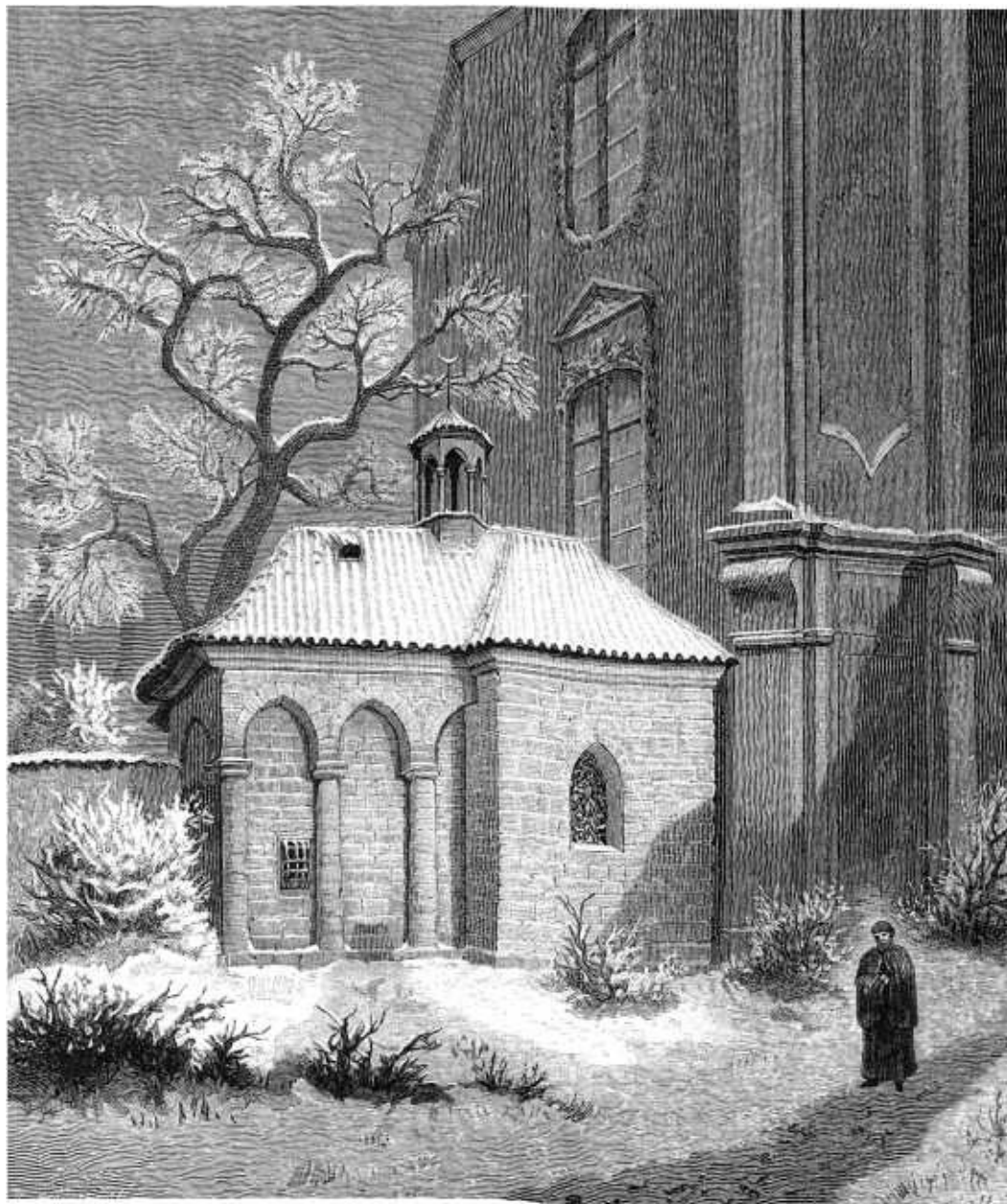

Byla postavena v roce 1737 podle návrhu Jana Ferdinanda Schora, péčí tehdejšího duchovního správce sousedního kostela sv. Vavřince, P. Norberta Saatzera (Saazera). První opravy se dočkala kolem roku 1770, pak roku 1845. Po dlouholetém pustnutí došlo k novodobým opravám teprve v letech 1968 až 1971 a kolem roku 1995. Je drobnou obdélníkovou stavbou tzv. jeruzalémského typu (podoba jeruzalémské kaple Božího hrobu) s kamennou kopulí nesenou osmi sloupy. Interiér

není zařízen a kaple neslouží svému účelu.

KAPLE BOŽÍHO HROBU – NOVÉ MĚSTO, Na Zbořenci

kaple Božího hrobu Na Zbořenci, ještě s kostelem sv. Petra a Pavla, zbořeným 1905

Rázovitá kaple je dnes skryta uvnitř domovního bloku ulice Na Zbořenci a je možné ji spatřit ze dvora nebo z pavlače domu č. 12. Je posledním torzem bývalého kláštera, který se rozkládal tam, kde dnes stojí komplex ČVUT. Na nádvoří stával kostel zasvěcený sv. Petru a Pavlu již v roce 1115. Při něm byl asi roku 1190 založen klášter křižovníků Božího hrobu. V době husitských válek byl pobořen a trvalo až do roku 1438, než se několik málo křižovníků navrátilo zpět, komunita však spíše živořila a zanikla roku 1531. Od té doby zde sídlívali jen probošti řádu. Románský kostel zůstal zříceninou. V roce 1699 sice odkázal novoměstský měšťan Mazánek 10 tisíc zlatých na stavbu nového chrámu, ale částka nedostačovala. Proto se probošt Steinemann pokusil získat další prostředky od samotného císaře Karla VI. Ten pak roku 1722 poskytl další sumu ve výši 10 tisíc zlatých. Týž rok mohla být stavba v prostoru dnešního nádvoří dokončena. Současně byla v klášterní zahradě vybudována i kaple Božího hrobu, svatyně obdélníkového půdorysu s vížkou. Avšak netrvalo dlouho a znění josefínských reforem dolehlo i sem. Roku 1785 byl klášter zrušen a dán k dispozici vojenskému eráru. Do roku 1902 zde nakonec sídlil sklad dekorací Národního divadla. Roku 1905 byl celý komplex, s výjimkou kaple, zbořen, aby uvolnil své místo Technice (dnešní ČVUT). Dnes kaple již neslouží svému účelu.

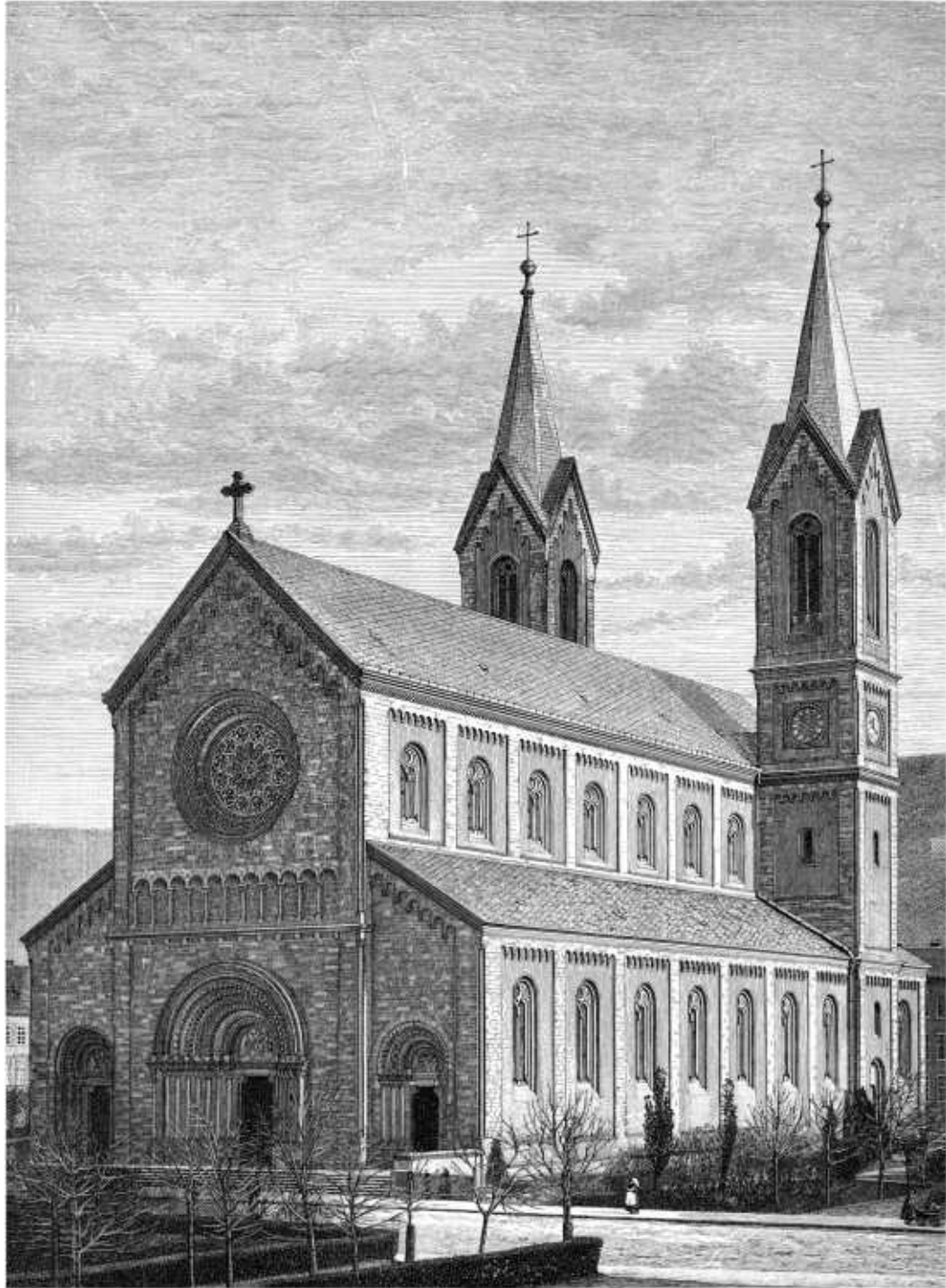
SV. CYRIL A METODĚJ – KARLÍN, Karlínské náměstí

Obyvatelé Karlína, nejstaršího pražského předměstí, jehož projekt byl schválen již v roce 1817, neměli dlouhá desetiletí vlastní kostel ani faru. Byli příslušní k farnímu kostelu sv. Rocha na Olšanech. Teprve roku 1850, kdy tu žilo již asi 10 tisíc obyvatel, navrhl vlastenecký kněz a později vyšehradský probošt Václav Štulc katolické jednotě, aby usilovala o postavení chrámu v Karlině a eventuálně zahájila k tomu účelu i sbírky. Následujícího roku byla postavena alespoň provizorní dřevěná kaple zasvěcená sv. Cyrilu a Metoději. Brzy poté bylo rozhodnuto o budování velkého kamenného chrámu, avšak hned nastaly potíže. Architekt Josef Kranner, první z dostavitelů chrámu sv. Víta, vypracoval ještě roku 1851 projekt v novogotickém slohu – 1. května bylo však v městské radě přijato usnesení: „...mistrovský jinak plán vrátiti p. Krannerovi, poněvadž výtečného toho plánu nebylo lze užiti ke stavbě v Karlině, že by stavba při nejmenším stála 600 000 zlatých, a tudíž o jiný se postarati“. Radní sice chtěli kostel reprezentativní, avšak ne příliš nákladný. Navíc některé přepjatě vlastenecké kruhy prosazovaly stavbu ve slohu byzantském, aby se tak zdůraznil východní původ křesťanství u nás a nastávající výročí příchodu bratří Konstantina (Cyrila) a Metoděje na Moravu. Byla tedy vypsaná soutěž na jiný projekt mezi renomovanými architekty Bernardem Grueberem, Josefem Niklasem (oba byli vynikajícími novogotiky) a začínajícím Ignácem Ullmannem.

Krátce před těmito událostmi, roku 1850, usedl na pražský arcibiskupský stolec energický a široce vzdělaný Bedřich kardinál Schwarzenberg, který rovněž vzal výstavbu karlínského kostela za svou. Zajel se dokonce zvláště podívat do Tismic u Českého Brodu na tamní malou, ale velice cennou románskou baziliku; o vypsané soutěži na karlínský chrám však nebyl informován – těžko lze říci, zda šlo jen o opomenutí. Jak byl zvyklý ráznému jednání, hned při své nejbližší cestě do Vídně na podzim 1851 objednal u profesora stavitelství Roessnera

návrh v novorománském slohu. Jak ani jinak být nemohlo, arcipastýřova autorita ve věci chrámu zvítězila, celá soutěž přišla vniveč a Ullmann byl pak pověřen vedením stavby podle Roessnerova návrhu, přičemž jej sám poněkud upravil.

Potřebné prostředky se scházely velmi rychle. Hodně daroval sám kardinál Schwarzenberg, velikými dary přispěli penzionovaný císař Ferdinand V., strahovský opat Jeroným Zeidler, velmistr křižovníků s červenou hvězdou Jakub Beer, značnou sumu vynesly také veřejné sbírky.

chrám sv. Cyrila a Metoděje v Karlině

Položení základního kamene 10. června 1854 bylo velkolepou slavností, jejíž lesk zvyšovala především přítomnost tehdy ještě mladého mocnáře Františka Josefa I. a jeho choti, císařovny Alžběty. Arcibiskup Schwarzenberg posvětil základní kámen a on také 18. července 1860 vložil závěrný kámen do chrámové klenby. Prvý z nových kostelů pražských předměstí byl navržen jako stylově čistá novorománská bazilika se dvěma věžemi, jejíž architektura i dispozice jsou typickým příkladem tehdejšího uplatňování historických slohů a skutečně evokují v divákovi obraz starých románských bazilik. Na okraj – bazilikou se nazývá chrám o širší a vyšší hlavní lodi a užších a nižších lodích postranních. Kostel slavnostně vysvětil opět kardinál Schwarzenberg 18. října 1863 k tisíciletému výročí příchodu Konstantina (Cyrila) a Metoděje na Moravu.

bazilika

Při vysvěcení nebyl chrám ještě zcela hotov a jeho výzdoba byla doplňována po několik dalších desetiletí, částečně i proto, že peníze už se později tak rychle nescházely. Zúčastnili se tu téměř všichni známí výtvarní umělci druhé poloviny 19. století; stavba byla totiž prvním pokusem sdružit české umělce k jedinému velkému úkolu, i když se to nepodařilo v plném rozsahu.

Zaujme již hlavní chrámový vchod: široké schodiště, ústící do trojích bronzových vrat v krásných portálech. Reliéfy vrat před tím, než byla ulita, namaloval Josef Mánes a vymodeloval Ludvík Šimek, zastánce klasického realismu (1837–1886). Jím vymodelované reliéfy kostelních vrat však později přemodeloval Karel Dvořák a vrata byla osazena až roku 1879 jako dar karlínského starosty, továrníka Josefa Gotzla. Nejbohatší výzdobou se pyšní vrata hlavního, středního portálu. Nejvýše nacházíme vlevo sv. Metoděje a vpravo sv. Cyrila, pod nimi pak ve velkých medailonech odshora: vlevo sv. Cyril hlásá křesťanství Slovanům; sv. Václav žehná stavbě chrámu (stavitel má tvář I. Ullmanna); sv. Ludmila vyučuje malého Václava; sv. Vojtěch prosí za déšť. Vpravo pak sv. Metoděj křtí knížete Bořivoje; smrt sv. Václava;

smrt sv. Ludmily; kníže vítá sv. Vojtěcha při jeho návratu z Říma. V menších kulatých medailoncích je dvanáct apoštolů, ve čtverhranných hlavičky andělů. Andělské hlavičky zdobí také oboje vrata krajní. V tympanonech nad vraty spatřujeme jemně modelované výjevy Zvěstování, Adam a Eva, Kristus mezi sv. Cyrilem a Metodějem. Autorem plastik je Václav Levý (1820–1870), modely zhotovil ještě za svého římského pobytu, a když se roku 1866 definitivně vrátil do Prahy, zapůjčil mu arch. Josef Kranner dílnu v huti svatovítské katedrály. Tam pak Levý vytvořil konečné plastiky, při čemž mu pomáhal mladý učeň jménem Josef Václav Myslbek. Ještě výše, nad portály, je vlys s postavami Krista a českých patronů, vytvořený až roku 1913 Čeňkem Vosmíkem.

Interiér se vyznačuje vzcností, členitostí a hlavně rozsáhlou malířskou výzdobou. V době, kdy stavba chrámu začínala, nabízel Josef Mánes vytvoření souvislých cyklů nástěnných i nástropních maleb na všech stěnách a klenbách a velmi o tuto zakázku stál. Karlínská obecní pokladna prý však tehdy (pokolikáté už!) neměla dost peněz. Možná opravdu, možná že si páni radní stále představovali, že budou mít krásný chrám za málo peněz; těžko už v této víc jak stoleté záležitosti soudit. Fakt je, že koncem 60. let se do věci nakonec vložila Krasoumná jednota a zadala výzdobu jiným umělcům. Ředitel pražské Akademie Josef Matyáš Trenkwald vytvořil na klenbě apsidy v letech 1867 až 1873 postavy Krista se sv. Cyrilem a Metodějem, P. Marie a apoštolů. Petr Maixner byl pověřen výmalbou průčelních stěn bočních lodí. Pravou stranu věnoval sv. Václavu a roku 1868 na ni vymaloval smrt sv. Václava spolu s doplňujícími výjevy – Ludmila vyučuje malého Václava, vítězství knížete Václava nad Radslavem Zlickým, Václav před císařem Jindřichem a Václav koná dobročinné skutky. V roce 1872 přikročil k výzdobě průčelní stěny levé lodi a ztvárnil zde Zvěstování P. Marie, jako doplňky pak Seslání Ducha svatého, Nanebevstoupení Páně, Narození, Obětování a Zjevení Páně a Dvanáctiletý Ježíš v chrámu.

Hlavní oltář je velice dekorativní, baldachýnový. Baldachýn z bílé

opuky je zakončen korunou a křížem z carrarského mramoru. Oltářní mensa je z mramoru sliveneckého a do něho je jako intarzie vloženo pět křížů z bílého egyptského mramoru. Egyptský místokrál daroval totiž několik ploten tohoto vzácného kamene papeži Piu IX. a arcibiskup Schwarzenberg si jednu z nich od papeže vyprosil právě pro karlínský oltář.

Kostel má i dva postranní oltáře, situované u průčelních zdí bočních lodí. Ten vpravo, u stěny se svatováclavskými výjevy, nese nevelký obraz Českých patronů sv. Vojtěcha, Radima, Ludmily a Prokopa, vytvořený Josefem Mánesem na objednávku Marie Riegerové. Ač původně tolik usiloval o výzdobu celého chrámu, musel se Mánes nakonec spokojit – vedle návrhu chrámových vrat – tímto jediným obrazem. Oltář v průčelí levé lodi je opatřen obrazem sv. Josefa, Wolfganga, Víta a Jana Nepomuckého, jehož autorem byl profesor Akademie Antonín Lhota a byl darem svatovítského probošta Adolfa Würfla.

Teprve značně později přišla na řadu výmalba hlavní lodi. Až v letech 1890 až 1898 vytvořil František Sequens, proslulý především výzdobou sakrálních staveb, výjevy ze života Krista a apoštolů nad arkádami bočních lodí. Jen o málo starší, z konce 80. let, jsou postavy Českých patronů mezi okny, ornamentální výzdoba stěn a postavy na klenbě, společné dílo bratří Jana a Karla Jobstů, vídeňských malířů, pracujících občas i v Čechách.

Tou dobou už se finanční prostředky scházely opravdu velmi pomalu; nakonec k dokončení přispěl potřebným obnosem hrabě Jan Harrach, jenž daroval kostelu i kazatelnu. Krásná řezbářská práce nese jako výraz vděku dárci sošky sv. Jana Nepomuckého, Františka z Pauly, P. Marie, Anny a Alfreda, patronů rodiny Harrachů, navíc i rodový erb.

Cyrlometodějský chrám, jehož Štíhlé věže, ač 75 metrů vysoké, trochu zanikají pod masivem Vítkova, leží stranou zájmu návštěvníků Prahy, a přitom je cennou památkou chrámového stavitelství 19. století.

SV. CYRIL A METODĚJ – NERUŠICE, Nebušická ulice

Obyvatelé kdysi samostatné obce Nebušice (první zmínka r. 1273), si vybudovali svůj farní kostel v letech 1885 až 1886. Nevyniká vzhledem ani historií, je postaven v tehdy oblíbeném pseudorománském slohu. Vnitřek je sklenut křížovou klenbou a zařízen pseudorománsky. Vymykají se jen barokní obrazy se sv. Janem Nepomuckým a sv. Františkem Xaverským a rovněž barokní krucifix (vše z 18. století).

SV. CYRIL A METODĚJ – NOVÉ MĚSTO, Resslova ulice

(pravoslavný, pův. sv. Karel Boromejský)

Ve 2. polovině 17. století byl pražským světícím biskupem Jan Dlouhoveský z Dlouhé Vsi. Z popudu arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštejna založil první domov pro penzionované a nemocné kněze. Na příslušnou nadaci věnoval svou vinici a letohrádek Na Slupi a zde také, zhruba v místech dnešní nemocnice, dal roku 1681 vystavět příslušný dům. Po několika málo desetiletích dům jednak přestával dostačovat kapacitou, jednak byl počátkem 20. let 18. století, dávno po biskupově smrti, zakoupen pro alžbětinky a jejich špitál.

Pro zestárlé kněze pak byl zbudován nový rozsáhlý dům i s kostelem – dnešní kostel sv. Cyrila a Metoděje a rozsáhlá budova mezi ním a budovou ČVUT. Kostel byl dlouho pokládán za dílo Kiliána Ignáce Dienzenhofera, což jej také při úpravách Resslovy ulice koncem 19. století zachránilo před zbořením, které již dokonce bylo příslušnými úřady povoleno roku 1892. Původní plány však, podle posledních objevů, vypracoval kolem roku 1730 Pavel Ignác Bayer (asi 1656–1733). Tento barokní stavitel a architekt ale za tři roky poté roku 1733 zemřel, aniž by chrám viděl dokončený. Kostel byl vysvěcen ke cti sv. Karla Boromejského 30. října 1735 a od Bayerovy smrti stavbu kostela i domu vedl Jan Kryštof Spannbrucker ve spolupráci s Dienzenhoferem, jenž stavbu vedl sám od 20. dubna 1738.

Dům určený za útulek penzionovaným kněžím neměl však příliš

dlouhého trvání. Císař Josef II. ho roku 1783 zrušil, obyvatelé dostali výslužné a museli odejít. Jméno domova připadlo náboženskému fondu. Zároveň byl zrušen i kostel a celý komplex obsadil vojenský erár. Krásná budova kněžského domu byla proměněna v kasárna, kostel ve skladiště a zahrada, kterou dům svými křídly obklopoval, přeměněna na vojenské cvičiště. Tento stav trval do roku 1866, kdy celý komplex zakoupilo České vysoké učení technické pro své účely. Kostel měl být přeměněn na velkou posluchárnu, od toho však posléze upuštěno a prostor byl roku 1877 pronajat Zemskému divadlu na skladiště. Při regulaci okolních ulic v 90. letech 19. století, spojených s bouráním Svatováclavské trestnice, se úroveň podlahy kostela octla několik metrů nad terénem, boční vchod byl nadobro uzavřen a před hlavním vstupem vznikla terasa uzavřená původní barokní mříží. Bývalý kněžský dům už součástí Techniky (ČVUT) zůstal. Kostel byl roku 1935 opraven, obnoven a předán pravoslavné církvi, která jej znovu vysvětila jménem sv. Cyrila a Metoděje. Dnes je jejím katedrálním chrámem.

Původní chrámový mobiliář byl po zrušení rozprodán do jiných, vesměs venkovských kostelů; nynější zařízení je přizpůsobeno potřebám pravoslavné církve. Z původní výzdoby zůstaly zachovány jen nástropní fresky vytvořené roku 1735 bavorským malířem Janem Adamem Schöpfem. Na klenbě presbytáře je vymalováno Početí P. Marie, sv. Petr a Pavel a nejsvětější Trojice, menší fresky po stranách představují sv. Jana Evangelistu a sv. Jakuba. V lodi pak výjevy ze života sv. Karla Boromejského, původního patrona kostela, v pořadí od presbytáře ke kruchtě: sv. Karel udílí sv. přijímání, menší obrazy po stranách sv. Bartoloměj a Ondřej – sv. Karel navštěvuje nemocné morem, po stranách sv. Tomáš a Šimon – sv. Karel jako almužník, po stranách sv. Matěj a Matouš – Oslavování sv. Karla anděly, po stranách sv. Filip a Jakub mladší.

atentát na Heydricha

vzhled před regulací a snížením Resslerovy ulice

Zemřelí kněží ze sousedního domova byli pochováni v kryptě pod kostelem. Rozsáhlý prostor má 112 výklenků pro rakve a spolu s vlastním kostelem vešel navždy do historie. Za druhé světové války poskytl v ní pravoslavní duchovní úkryt skupině parašutistů, která provedla atentát na říšského protektora Reinharda Heydricha. Teprve po třech týdnech byl jejich úkryt vypátrán. Dne 18. června 1942 byl kostel řadu hodin obléhán jednotkami SS, a když parašutisté Adolf Opálka, Jozef Gabčík, Josef Valčík, Jan Kubiš, Jaroslav Švarc, Josef

Bublík a Jan Hrubý poznali, že již neuniknou, spáchali sebevraždu. Třiašedesátiletý pravoslavný biskup Gorazd (vl. jm. Matěj Pavlík) byl popraven, rovněž tak další duchovní, kaplan Petřek, farář Číkl i starší církve Sonnevend. Na boku kostela, u střelami otlučeného větracího okénka krypty, je zasazena jejich pamětní deska a celá krypta slouží jako památník odboje.

SV. DUCH – STARÉ MĚSTO, Dušní ulice

Kostel býval původně součástí dávno zaniklého kláštera benediktinek. Až téměř do poloviny 14. století byla tato místa zastavěna drobnými měšťanskými domy. Ve 40. letech odkázal bohatý staroměstský měšťan a obchodník Mikuláš Rokycanský značnou sumu na založení kláštera benediktinek s kostelem. Vykonavatelem fundace byl ustanoven nevlastní bratr Elišky Přemyslovny, levoboček Václava II. Jan, řečený Volek, v té době biskup olomoucký. Ihned skoupil zdejší domy a započal s jejich demolicí. Roku 1348 bylo pak založení kláštera potvrzeno arcibiskupem Arnoštem z Pardubic. Výstavba kláštera i kostela probíhala velice svižně a netrvala déle než jen několik málo let. První sestry sem byly sice uvedeny z benediktinského kláštera sv. Jiří na Hradě, dále však do zdejšího kláštera vstupovaly obvykle dcery měšťanské, zatímco šlechtičny se uchýlovaly ke Sv. Jiří. Za husitských bouří byly jeptišky roku 1420 vypuzeny, kostel byl dán k dispozici pražským Němcům (utrakvistům) a klášter rozprodán. Roku 1499 přišla na kostel pohroma v podobě blesku. Shořel celý krov a zřítel se průčelní štít, jenž zasypal mnoho lidí. Za Rudolfa II., roku 1589 získaly kostel benediktinky od hradčanského Sv. Jiří pod podmínkou, aby tu jejich klášter udržoval duchovního správce. Postavily tedy faru. Další pohroma uhodila 21. června 1689 – obrovský požár Starého a Nového Města, založený žháři francouzského krále. Kostel vyhořel prakticky do základů, klenba se zřítla a zbyly jen zdi s venkovními opěrnými pilíři; opravy, při nichž byla nově vybudována barokní klenba, trvaly tři roky. V průběhu dalších staletí býval čas od času opravován, josefínské reformy přežil bez úhony a dočkal se našich Časů více méně v podobě, jakou získal opravou po „francouzském“ požáru. Fara, stojící v těsné blízkosti závěru kostela, byla zbořena roku 1932 a již předtím, při asanaci na přelomu 19. a 20. století, byla odstraněna řada domečků, do té doby těsně obklopující kostel.

V nejbližším okolí bydlívalo mnoho Židů, kteří byli až do roku 1785 nuceni platit Glockelgeld, tedy připlácat zdejšímu zvoníkovi na

zvonění proti mračnům.

Při prostém a nenápadném zevnějšku překvapí poměrně bohaté vnitřní vybavení, které je Částečně původní, Částečně sem bylo přeneseno z několika jiných kostelů. Návštěvníkovi pochopitelně padne do oka nejprve pozdně barokní vysoký hlavní oltář portálového typu. Pochází z kostela sv. Kříže Většího. Gotický kostel toho jména s klášterem cyriaků stával nedaleko odtud, zhruba v místech dnešního hotelu Intercontinental. Založen byl Přemyslem II. Otakarem roku 1256 na památku vítězství v Prusech. Josef II. jej roku 1783 zrušil; kostel pak přes sto let nezadržitelně pustl, až roku 1890 přes svou architektonickou i historickou hodnotu byl neuváženě zbořen.

Z tohoto chrámu byl tedy po jeho zrušení jeden z postranních oltářů přenesen k sv. Duchu, kde slouží jako hlavní. Oltářní obraz „Seslání Ducha svatého“ je však mnohem mladší, pochází z roku 1890. V nástavci je menší barokní obraz nejsvětější Trojice z 1. poloviny 18. století. Po stranách oltářní mensy jsou dvě branky s dveřmi, na jejichž reliéfech je vyobrazen sv. František Xaverský, kázající pohanům a křtící černošského krále. Obě tyto branky z doby kolem roku 1730 byly původně v kostele sv. Bartoloměje a při jeho zrušení za josefínských reforem dány do zdejšího kostela. Sochy na brankách pocházejí zhruba z téže doby a dostaly se sem opět z kostela sv. Kříže Většího. V presbytáři je dále umístěna část barokního oltáře ve formě dřevěné drapérie s obrazem sv. Josefa od J. J. Heinsche; dále pak pontifikální křesla pocházející z kostela sv. Šimona a Judy. Na úzké skříni po levé straně presbytáře stojí raně barokní socha sv. Šebestiána, snad od J. J. Bendla. Přímo v triumfálním oblouku pak je na jedné straně oltář sv. Jana Nepomuckého, na druhé straně kazatelna s reliéfovými výjevy nemoci a smrti sv. Františka Xaverského; oboje sem bylo přeneseno koncem 18. století po zrušení kostela sv. Bartoloměje.

Z kněžiště přejdeme do lodi, v níž jsou další čtyři oltáře. Po stranách triumfálního oblouku sv. Otýlie na severní a nejsv. Srdce Páně na jižní straně, oba s hodnotnými barokními obrazy (kol. r. 1740). Při severní stěně lodi stojí oltář sv. Judy Tadeáše s titulním obrazem

světcovým a obrazem sv. Vojtěcha v nástavci, se sochami sv. Onufria a dobrého lotra Dismase po stranách. U protější jižní stěny pak oltář sv. Vavřince s krásným obrazem světce z poloviny 18. století V oltářní mense za sklem je socha mrtvé sv. Rosalie z konce 17. století. Ve výklenku severní stěny se nacházejí dvě zajímavé plastiky z počátku 18. století, totiž postavy sedícího Krista a Krista se spoutanýma rukama; posledně jmenovaná stávala dříve na hlavním oltáři. Výzdobu lodi doplňují tři kvalitní závěsné obrazy z konce 17. a počátku 18. století – na jižní stěně velký Poslední soud, do jehož rámu jsou ještě zavzaty obrazy sv. Františka Serafínského a sv. Kláry, na severní stěně „Sv. Václav s císařem Jindřichem“ a „Vítězství Čechů pod svatováclavskou korouhví“.

V prostoru pod kruchtou nalezneme nejcennější část výzdoby kostela. Z kamene tesané, polychromované sousoší Piety v nadživotní velikosti pochází z vrcholného období českého gotického sochařství, tj. těsně kolem roku 1400. Sousoší bylo původně umístěno v již zmíněném chrámu sv. Kříže Většího. Za husitských bouří byly jeho hlavy uraženy a vyhozeny. Podivuhodným řízením osudu či náhody byly roku 1627 nalezeny v sutí a Pieta mohla být opravena. Po zrušení cyriackého kostela byla přenesena k sv. Duchu, kde až do konce 19. století stávala na hlavním oltáři. Venku, po boku kostela, stojí socha sv. Jana Nepomuckého v neobvyklém provedení, totiž dávajícího almužnu. Vytesal ji roku 1727 F. M. Brokoff a i ona stávala původně jinde, na Jánském plácku (za hotelem Intercontinental) a ještě dříve před staroměstským chrámem sv. Mikuláše.

SV. ELIÁŠ – MALÁ STRANA, Vojanovy sady

Vojanovy sady byly původně zahradou kláštera karmelitek, řádu uvedeného do Prahy císařem Ferdinandem III. roku 1650. Klášterní budova stojí v Josefské ulici spolu s kostelem sv. Josefa, při němž bude celá historie blíže pojednána. Po karmelitkách sídlily tu anglické panny, které roku 1920 odešly a objekty převzal stát. Zahrada však zůstala veřejnosti uzavřena až do roku 1955.

Kaple sv. Eliáše byla postavena brzy po příchodu karmelitek, snad někdy mezi lety 1660 a 1670, v bizarní formě krápníkové jeskyně (grotty). Sochu sv. Josefa (dnes Národní galerie v Praze) na hlavní oltář vytvořil Matěj Václav Jäckel a klenba je vyzdobena pěti nástrojnými obrazy na motivy legendy proroka Eliáše od neznámého malíře. Patrně pod touto kaplí byla 13. ledna 1663 pohřbena první převorka, matka Marie Elekta, jejíž mumifikované neporušené tělo bylo vyzvednuto z hrobu o čtyři léta později, usazeno na trůn a chováno nadále v klášteře, o čemž najde čtenář zmínku již při kostele sv. Benedikta a později při malostranském Sv. Josefu. Pochovávány sem bývaly i jiné sestry, u žádné však již k mumifikaci nedošlo. Kaple je zdevastovaná, nepřístupná a t. č. dlouhodobě opravovaná.

SV. FABIÁN A ŠEBESTIÁN – LIBOC, Libocká ulice

V zakládací listině břevnovského kláštera nacházíme spolu s jinými statky, které kníže Boleslav II. klášteru věnoval, také vesničku Liboc (r. 993, Luboc) spolu s tamním lesem Malejovem, jehož zbytkem je dnes obora Hvězda. Libočtí byli klášteru povinováni robotou.

Rod Vršovců, jak známo, nežil s vládnoucími Přemyslovci zrovna v dobrých vztazích. Ze vzdoru proti knížeti Boleslavovi a asi aby ukázal svou moc, dal v těchto místech pohanský Vršovec Hradivoj, pán na Ruzyni, roku 992 zavraždit kněze, misionáře Prostvoje, jenž pohanským obyvatelům kázal Kristovo učení. Takové události nebyly tehdy, na sklonku prvního tisíciletí, ničím neobvyklým, natož snad světoborným a neobvyklá nebyla ani reakce knížete Boleslava II., řečeného Pobožný. Ještě téhož roku poručil vystavět na místě vraždy kamenný kostel ke cti P. Marie a svatých mučedníků Fabiána a Šebestiána. Zda poručil také štít pana Hradivoje, známo není. Ono totiž vůbec není známo, kdy a na čí popud zdejší kostel vznikl a celá historika se zpuštěným panem Hradivojem je jen legendou.

legenda o vzniku

Skutečností je, že na místě dnešního kostela stával malý románský kostelík, neznámo kdy založený, který se již roku 1318 stal farním. Byla to svatyně zřejmě tmavá a nepřilíš vábná, stojící asi částečně pod

úrovni terénu, neboť se do ní sestupovalo po čtyřech schodech a do sakristie ještě po dalších dvou. Nicméně vydržel řadu staletí, v jejichž průběhu se stal za husitských válek podobojí a zůstal jím až do roku 1620. V rámci bělohorské bitvy byl zpusťošen, což pak během třicetileté války bylo dovršeno vojsky obou stran. Až roku 1666 ho dal nejvyšší královský purkrabí Bernard z Martinic opravit, ovšem již v tehdy panujícím barokním slohu. V 19. století již kostelík nevyhovoval, byl zbourán a na jeho místě postaven v letech 1842 až 1844 kostel dnešní, provedený v pozdně klasicistním prostém slohu podle plánu arch. J. Waly. Interiér nově opraveného kostela je nyní výrazně strohý; jeho zařízení tvoří pouze lavice, novodobá mensa a za ní velký krucifix. Vše ostatní bylo odstraněno včetně původního oltáře s obrazem obou patronů kostela z roku 1844 od Josefa Hellicha.

papež Fabián

Zbývá snad dodat, že z obou světců je historicky doloženou osobou jen sv. Fabián, papež, sedící na Petrově stolci

v letech 236 až 250. Zemřel mučednickou smrtí v době prvního systematického pronásledování křesťanů a v římských Kalixtových katakombách byl nalezen i jeho náhrobní nápis. Naproti tomu sv. Šebestián byl dle legendy důstojníkem gardy císaře Diokleciána. Když se na něho prozradilo, že je křesťanem, byl odsouzen k smrti a dán za terč lučištníkům. Pohřben by měl být na Via Appia v Římě.

SV. FILIP A JAKUB – SMÍCHOV, hřbitov

Na Malvazinkách

Hřbitov, na němž kostel stojí, je znám pod jménem Malvazinky. Koncem 20. let 17. století bylo ukončení předlouhé třicetileté války ještě v nedohlednu, což nijak nepřekáželo pražskému měšťanu Tomáši Malvazymu, když si zde na svazích nad vesničkou Smíchovem zřizoval zemědělskou usedlost. O 250 let později, roku 1875, jeho potomci prodali pozemky této usedlosti obci Smíchov, která tu zřídila hřbitov. Na starém Malostranském hřbitově na pomezí Košíř a Smíchova (při dnešní Plzeňské třídě) se již pomalu přestávalo pohřbívat a vystávala nutnost náhrady. První nebožtík, syn řídicího učitele Drůbka, byl na novém hřbitově pochován 31. prosince 1876.

Ústředním bodem hřbitova je kostel sv. apoštolů Filipa a Jakuba, který byl ovšem postaven až po dvaceti letech provozu hřbitova a vysvěcen 28. května 1896. Autorem plánů byl stavitel Adolf Duchoň, městský technik. Jde o nenáročnou stavbu v pseudorománském slohu; uvnitř však najdeme poměrně kvalitní nástěnné malby od J. Scheiwla, Z. Rudla či B. Paši a sochu sv. Václava, kterou vytvořil Čeněk Vosmík. Ve vnějších arkádách kostela jsou instalovány vynikající barokní plastiky Spasitele a apoštolů Filipa a Jakuba, jejichž autorem byl pravděpodobně Ferdinand Maxmilián Brokoff. Sochy sem byly roku 1891 přemístěny ze stejnojmenného kostelíka na nynějším Arbesově náměstí, což byla románská, barokně upravená svatyně z 12. nebo 13. století. Po postavení nového smíchovského chrámu sv. Václava byl románský kostelík v barokním hávu roku 1891 neprozřetelně zbořen. Tehdy byl do kostela na Malvazinkách přenesen i zvon pocházející z roku 1493, který však na rozdíl od zmíněných soch již nenajdeme, neboť byl za druhé světové války zrekvírován.

SV. FILIP A JAKUB – HLUBOČEPTY,

Zlíchov

Malebný a populární zlíchovský kostelíček, zdaleka viditelný, stojí na skalnatém ostrohu nad Vltavou. Jako jeden z mála není orientován kněžištěm k východu, nýbrž k severu. Svatyně je původně pozdně románská ze 13. století. Fara tu sice zanikla v husitských válkách, ale kostelík vše přečkal a stal se součástí zdejšího dvora, který z majetku původně kláštera kartuziánského přecházel přes pražskou obec na nejrůznější šlechtické držitele.

Posléze roku 1673 jej od Vratislavů z Mitrovic koupili jezuité, kteří tu pak od roku 1702 vykonávali duchovní správu a roku 1713 kostel barokně přestavěli. Tak vznikla dnešní obdélníková stavba s čtyřhrannou věží nad kněžištěm. Vysvěcen byl kostel 5. května 1714. Jezuité tu působili do roku 1750, poté přešel kostel jako filiální pod smíchovskou faru a roku 1875 byla opět obnovena fara zdejší. Po roku 1990 byl zašlý, pošmourný kostelík perfektně opraven a restaurován. Obklopuje jej malý, zdí obehnaný hřbitov, na němž se pohřbívalo až do roku 1896. V roce 1890 tu byla pochována i matka Karla Hašlera – Marie, jejíž ostatky byly později přeneseny jinam.

Světlý a přívětivý interiér je zařízen celkem prostě. Presbytář je malý, čtvercový, kruchta i oltáře jsou dřevěné a štafírované na způsob mramoru. Hlavní oltář je proveden v prostém raně barokním slohu s titulním obrazem sv. Filipa a Jakuba od Viléma Kandlera z poloviny 19. století. Týž je autorem i ostatních obrazů, včetně děl na postranních oltářích sv. Václava a sv. Ludmily. Křížová cesta je velmi originální – je to vlastně vodorovná lišta, nesoucí řadu křížků s nápisy jednotlivých zastavení.

Kostel proslul tzv. zlíchovským reliéfem, což byla součást

původního votivního oltáře. Je to vynikající práce řezbáře patrně z Podunají, který v letech 1520 až 1525 pobýval v Praze a jenž je nazýván monogramistou IP, kteroužto značkou svá díla signoval. Reliéf zobrazuje jednak výjev Posledního soudu, jednak čtyři evangelisty. Pro nesmírnou uměleckou cenu bylo již před mnoha desetiletími rozhodnuto neponechávat dílo v kostele, nýbrž je umístit v Národní galerii. Před kostelíkem stojí pískovcová socha sv. Jana Nepomuckého z doby po polovině 18. století.

SV. FRANTIŠEK SERAFÍNSKÝ – STARÉ MĚSTO, Křižovnické náměstí (zvaný U Křižovníků)

Řád křižovníků s červenou hvězdou

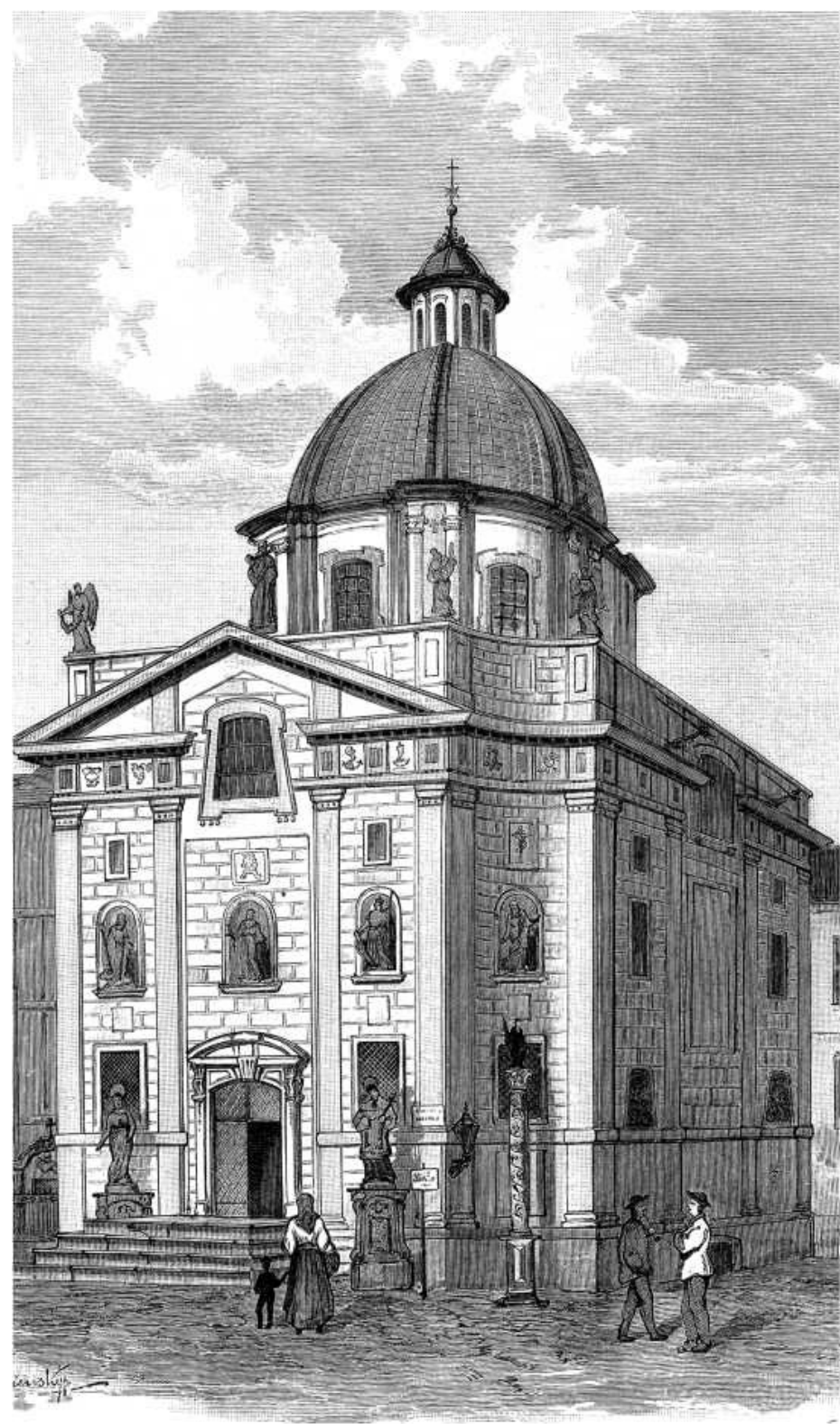
Počátkem 13. století, nejspíše roku 1231, založil král Václav I. klášter klarisek, zvaný dnes Anežským podle jeho první abatyše, Václavovy sestry Anežky. Současně s klášterem byl vedle něho vybudován i špitál, o jehož provoz pečovalo špitální bratrstvo. Jen krátkou dobu sídlilo toto bratrstvo přímo u špitálu vedle kláštera, neboť již roku 1235 mu Václavova manželka královna Konstancie darovala kostel s osadou u sv. Petra na Poříčí, kromě několika dalších statků a pozemků, což vše koupila od řádu německých rytířů. Bratrstvo zůstalo bratrstvem jen několik roků, protože 14. dubna 1237 je papež Řehoř IX. (vl. jm. Ugolino, hrabě di Segna) svým výnosem změnil v regulérní řád a po dalších 15 letech, roku 1252, obdržel řád i svůj znak – červený kříž s šesticípou hvězdou. Odtud jméno, které řád nese dodnes – křižovníci s červenou hvězdou. Téhož roku se řád usadil na dnešním místě, u tehdejšího Juditina mostu. V čele stál velmistr; řád se kromě špitálu staral z příkazu panovníka i o záležitosti pražského mostu. Vybíral mostné a pečoval o údržbu mostu. Tato mostní práva a povinnosti znovu potvrdil Jan Lucemburský zvláštním privilegiem; taxy byly přesně stanoveny. Nejnižší byl poplatek za koně – pro domácí 1 a pro

cizince 2 haléře, nejvíce zaplatila nevěsta jdoucí či jedoucí na svatbu – 72 haléřů. Tolik se též však platilo i za pohřeb Žida a za stěhování.

Na nynějším místě vybudoval řád po roce 1252 v krátké době špitál, klášter a gotický kostel sv. Ducha, jehož prostory zůstaly pod dnešním kostelem v podstatě zachovány jako podzemní kaple (terén byl tehdy značně níže). Husitské války přečkal křižovnický řád kupodivu – snad náhodou, snad protože byl organizací po výtce charitativní a českou – bez větších pohrom, jen péče o most přešla na Staré Město. Řád byl v průběhu staletí obdařen, vesměs od panovníků, velikými statky. Jen v Praze měli křižovníci kostel sv. Petra s pozemky a mlýny, Špitálsko (území dnešního Karlína), ves Rybník v prostoru dnešní ulice Na Rybníčku, pozemky při Vltavě od bývalého kostela sv. Valentina (při dnešním Palachově nám.) až k mostu a dále mimo Prahu: Slivenec, Jesenici, Humpolec, špitály ve Stříbře, v Mostě atd. Nejslavnější dobu prožil řád v letech 1561 až 1694, kdy velmistři řádu byli zároveň pražskými arcibiskupy. Byl jím i Martin Medek, spravující arcidiecézi v letech 1581 až 1590. Ač šlo o osobu duchovní, jen čert může vědět, proč tak vysoce postavený prelát potřeboval ke štěstí ochočeného medvěda, byť v renesančním

16. století. Nicméně ho vskutku v areálu kláštera choval. Jednoho dne však huňatec utekl a klášterní hlídač ho honil po Kamenném mostě a dál Malou Stranou až ke kostelu sv. Tomáše, kde honička chycením zvířete konečně skončila. Musel to být pohled, jak se říká, „skutečně za všechny peníze“, neboť obyvatelé se na účet Jeho Eminence skvěle bavili.

Ne však vždy bylo veselo. Roku 1618 zabavili povstalí stavové křižovníkům všechny statky, nikoliv však na dlouho, císař Ferdinand II. jim je zase brzy vrátil. Huře bylo roku 1648 za bojů se Švédy. Na klášterním dvoře, obráceném k Vltavě, byl z klád a hlíny vybudován jakýsi kryt, odkud bylo stříleno proti Švédům, dokonce i z děla. Most byl pak hájen střelbou z klášterních oken. Při švédském obléhání byl u Prašné brány zabit přímým zásahem dělovou koulí převor Vincenc Lepolius.

hudba v chrámu

Po třicetileté válce, v letech 1679 až 1689, byl péčí velmistra a arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštejna vybudován dnešní chrám. Brzy proslul výtečnou hudbou a zdejší velikonoční oratoria patřila v 18. století k největším pražským hudebním událostem. V době, kdy na univerzitě studoval filozofii a u minoritu hudbu, na zdejším kůru (a též u sv. Anny) hrával na varhany a zpíval, aby si přivydělal, mladý Němec, lesnický synek, jehož hudebního nadání si povšimli chomutovští jezuité a poslali ho do Prahy na studie. Byl jím budoucí slavný hudební skladatel Christoph Willibald Gluck. V letech 1838 až 1845 tu jako regenschori působil bratr autora naší státní hymny Jan Nepomuk Škroup (1811–1892), současně sbormistr a kapelník Stavovského divadla, u něhož se chrámový kůr i divadelní orchestřiště dobře snášely. Po sedmi letech odešel od křižovníků do svatovítské katedrály jako dómský kapelník. Za rejstříky zdejších varhan (patří ostatně k nejkrásnějším v Praze) zasedal v roce 1860 občas i mladý, teprve devatenáctiletý absolvent varhanické školy v Konviktu, Antonín Dvořák, kterému rok předtím ředitel této školy dal ocenění „výborný, ale spíše praktický talent“.

Stavební plány vypracoval osobní architekt Jana Bedřicha z Valdštejna, Francouz Jean Baptiste Mathey (1630–1696). Protože byl původně malířem a nebyl vyučen stavitelem, tvořil pouze jako navrhující architekt a vedení stavby musel podle tehdejších regulí přenechat jiným.

Arcibiskup Valdštejn sice vysvětil chrám 27. června 1688, ale na jeho výzdobě se pracovalo ještě dlouhá desetiletí poté. Po stranách chrámového vchodu jsou pískovcové sochy Madony a sv. Jana Nepomuckého z roku 1758, jejichž autorem byl Richard Prachner, bavorský rodák, jenž přišel v mládí do Prahy, již tu zůstal a založil sochařskou dynastii Prachnerů. Výše na průčelí, ve výklencích, jsou

umístěny sochy Českých patronů; směrem od Vltavy: sv. Anežka Česká, Vít, Václav a Ludmila, uprostřed nad vchodem pak dominuje patron kostela, sv. František. Na atice pak stojí sochy andělů. Celá tato sochařská výzdoba je dílem Matěje Václava Jáckela a jeho dílny z let 1717 až 1724.

Nevelký interiér má půdorys kříže s centrální kopulí, není orientován hlavním oltářem k východu, jak je tomu u naprosté většiny kostelů, ale k severu. Vyniká a na první pohled upoutá obrovská freska na stropě kopule „Poslední soud“ z roku 1722 od Václava Vavřince Reinera, jenž vytvořil i obrazy Čtyř evangelistů a církevních Otců pod kopulí. O výzdobu kněžiště se postaral Jan Kryštof Liška, autor nástropní fresky i obrazu „Stigmatizace sv. Františka“ na hlavním oltáři. Vytvořil i fresky nad kruchtou a v bočních kaplích, jakož i oltářní obraz „Nanebevzetí P. Marie“ v pravé z nich – to vše v rozmezí let 1690 až 1702. Postranní oltář po levé straně hlavního je zasvěcen sv. Anežce s novějším obrazem od Josefa Hellicha z roku 1874. V levé boční kapli je na oltáři umístěn obraz „Povýšení sv. Kříže“ a nad chrámovým vchodem rozměrné „Vyhnání kupců z chrámu“, oba jsou dílem Liškova nevlastního otce Michaela Willmanna (1630–1706) z počátku 18. století. O sochařskou výzdobu se podělili bratři Jeremiáš a Konrád Max Süssnerové z Drážďan a opět M. V. Jackel. Dílem drážďanských sourozenců z let 1689 až 1671 jsou sochy v hlavní lodi – sv. Jáchym a Anna v přední a sv. Martin a Jiří v zadní části, dále sv. Kateřina v levé a sv. Barbora v pravé boční kapli. M. V. Jäckel přispěl figurami sv. Maří Magdalény a Janem Nepomuckým v prostoru kruchty, sv. Janem Křtitelem v levé a sv. Josefem v pravé boční kapli (1705). Téhož roku vytvořil i celou sochařskou výzdobu hlavního oltáře, představující holubici Ducha svatého a Boha Otce se zeměkoulí, oba obklopeny andílky. Překrásná kazatelna není původní, byla sem přenesena z hradčanského kostela voršilek (sv. Jan Nep.) po jeho zrušení roku 1784.

Pod chrámem se nalézá prostor původního kostela sv. Ducha, dnes opět přístupný z Křižovnické galerie. Z období rané gotiky zbyly jen

fragmenty, jinak je ponechána barokní úprava v podobě krápníkové jeskyně z roku 1683. Mše se tu sloužily až do doby vlády Josefa II. V roce 1453 tu byl pohřben člen mocného rodu Smiřických – Jan, popravený za spiknutí proti Jiřímu z Poděbrad. Označení hrobu, pokud vůbec nějaké bylo, dávno zmizelo, ale náhrobky některých velmistřů – později zvaných řádovými generály – i jiných významných křižovníků nalezneme podnes; nejstarší z nich patří velmistřům Erasmovi (1490) a Mikuláši Puchnerovi (1496).

Na náměstí těsně při rohu chrámu poutá pozornost soška sv. Václava na kamenném, vinnou révou ovinutém sloupu. Tzv. vinařský sloup, dílo Jana Jiřího Bendla, prvního mezi raně barokními sochaři, pochází z roku 1676 a stával původně naproti, před renesančním domem (čp. 193), kde býval úřad hor viničných. Když Josef II. úřad zrušil, byl sloup přenesen ke strážnici, stávající tehdy u paty mostecké věže a konečně při úpravách náměstí v polovině 19. století dán na nynější místo. Hrubá dlažba kolem sloupu je stará osm a půl století a je zbytkem původní dlažby Juditina mostu.

SV. FRANTIŠEK Z ASSISI – CHODOV, Na sádce

Ač je dnes součástí rozsáhlého Jižního Města, býval kdysi Chodov malou vsí daleko od Prahy, a to již před více než 800 lety. Poprvé se o něm listiny zmiňují k roku 1185 jako o majetku vyšehradské kapituly, roku 1349 přešel do majetku dnes již zaniklého kláštera křižovníků Na Zderaze a od konce 15. století patřil rodu Hýzrlů z Chodů. Další rodoví majitelé se pak střídali v držení Chodova až do roku 1922, kdy se ves stala majetkem pražské obce.

V době první republiky se Chodov ocitl již nedaleko hranic Velké Prahy a značně se rozrostl. Tehdy vyvstala i otázka vlastního kostela, neboť až do té doby Chodov žádný neměl. Byl vypracován projekt velké svatyně, situované na tehdejší

Husovo náměstí, která by pak sloužila nejen chodovským, ale i obyvatelům okolních obcí. Potřeba kostela se patrně jevila dosti naléhavou, a tak se obec rozhodla – do doby, než bude nový dům Páně hotov – zřídit alespoň provizorium, a to vskutku kuriózní. Stávala tu poměrně Zachovalá dřevěná stavba, původně stodola, která později sloužila radu let jako jatky. Obec ji za přispění církve dala opravit, vylepšit a adaptovat. Dne 4. října 1938 ji pražský arcibiskup kardinál Kašpar vysvětil jako kostel sv. Františka z Assisi. Za necelého půl roku však přišla okupace, vzápětí válka a brzy po válce vládla komunistů. Proponovaný kostel nemohl, resp. nesměl už být nikdy postaven a

dřevěné, z jatek povstávší provizorium se stalo definitivem, které slouží už šest desetiletí. Prostá, pečlivě udržovaná stavba má stejně prostý interiér.

SV. FRANTIŠEK Z ASSISI – KRČ, Na Habrovce

Po vzniku této vilkové čtvrti scházeli se zdejší katolíci v Útulku sv. Terezie, umístěném ve dvou vilách, patřících sestrám Neposkvrněného početí. Nebylo to vyhovující, a tak bylo koncem 30. let 20. století rozhodnuto postavit kostel. Místo pro něj se podařilo až počátkem světové války získat Na Habrovce. Polovinu rozsáhlého pozemku daroval majitel velkostatku dr. Welz, druhá polovina byla zakoupena od Pragovarů. Architekt Jaroslav Čermák vypracoval kvalitní projekt moderního středně velkého kostela se štíhlou věží, ve stylu dosti připomínajícím jeho kostel košířský. Zůstalo však jen u projektu, neboť jeho realizace byla za války naprosto nemožná. Bylo proto během roku 1941 postaveno alespoň provizorium s nadějí, že po válce se vybuduje projektovaný kostel. Vnější ráz provizorní stavby stanovila plánovací komise hl. m. Prahy, vedená arch. Hruškou, vnitřek navrhl již zmíněný arch. Čermák.

Po válce ovšem záhy nastala doba stavbě kostela stejně nepříznivá, a tak bylo provedeno jen několik vnějších i vnitřních úprav dle návrhu arch. Hladíka. Čermákův projekt zůstal již nerealizován a prostý dřevěný kostelík, připomínající spíše misijní stanici, slouží svému účelu již přes půl století.